

Міністерство освіти і науки України

Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Факультет соціальних наук та соціальних технологій

Кафедра психології та педагогіки

Магістерська робота

Освітньо-кваліфікаційний рівень — магістр

на тему: **«ВПЛИВ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА
ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО
ВІКУ»**

Виконала: студентка 2-го року навчання,
спеціальності

053 Психологія

Сердюкова Богдана Вячеславівна

Керівник Чернобровкін В. М.,
доктор психологічних наук, професор

Рецензент _____
(прізвище та ініціали)

Магістерська робота захищена
З оцінкою « _____ »

Секретар ДЕК _____
« ____ » _____ 2020 р.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	9
1.1 Теоретичні підходи до оцінювання навчальної діяльності у психології. Поняття «оцінка» та «відмітка».	9
1.2. Поняття самооцінки та її формування	14
1.3 Індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.....	19
1.4 Сучасні підходи до оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку в Україні.....	24
Висновки до розділу I	32
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІЗНИХ ФОРМ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА САМООЦІНКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	34
2.1 Організація та методи дослідження рівня самооцінки дітей молодшого шкільного віку після використання різних форм оцінювання їх навчальної діяльності.....	34
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження	42
2.3. Характеристика впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку на їх самооцінку.	59
Висновки до розділу II.	63
РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК НАВИЧОК КУЛЬТУРИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ТРЕНІНГУ ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ.....	65

3.1 Особливості розробки програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів в умовах тренінгу для батьків та вчителів.....	65
3.2 Оцінка ефективності програми.....	78
3.3. Методичні рекомендації	82
Висновки до розділу III.....	85
ВИСНОВКИ	86
ДОДАТКИ	96

ВСТУП

Актуальність проблеми дослідження.

Сучасний світ надзвичайно швидко змінюється, і кожен день приносить нам нові виклики, до яких майже неможливо підготуватися. У такому світі найважливішими стають не стільки знання, скільки вміння людини, її особисті якості та самооцінка. Саме те, як людина оцінює себе, свої сили й здібності має величкий вплив на її подальший шлях та успіх у житті.

Як відомо, одним з найголовніших періодів формування самооцінки є молодший шкільний вік. У цей час дитина потрапляє у нове соціальне середовище і починає шукати у ньому своє місце, намагаючись зрозуміти себе та свої особливості. Цей процес тісно пов'язують з роллю учителя та оцінкою ним навчальної діяльності учня. Період молодших шкільних років характеризується засвоєнням дитиною ролі учня та ідентифікацією зі своїми навчальними результатами. Важливим тут є те, щоб форма, в якій учитель здійснює оцінювання навчальної діяльності молодшого школяра, сприяла формуванню адекватної самооцінки учня.

Останні роки цим питанням активно займається Міністерство освіти та науки України, впроваджуючи реформу шкільної освіти під назвою «Нова українська школа». У цій реформі передбачені такі зміни у підходах до оцінювання навчальної діяльності молодших школярів, як заборона розголошення оцінок учня в класі, відмова від табелів та заміна їх новим документом під назвою «Свідоцтво досягнень», перехід до оцінювання, що ґрунтується на фіксації прогресу, а не помилок і т.п. Ці підходи використовуються у європейських країнах та показують високий рівень ефективності. Водночас немає досліджень, які б доводили ефективність використання цих підходів у нашому культурному контексті. На сучасному етапі розвитку українського суспільства ці методи можуть працювати інакше, ніж в європейських країнах. Саме тому питання ефективності різних форм

оцінювання навчальної діяльності та їх впливу на процес формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку є актуальним.

У вітчизняній психології вплив оцінювання навчальної діяльності на формування особистості досліджували такі вчені як Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, Л. А. Терещенко, М. Л. Смульсон. Дослідженням психології молодших школярів займаються в Інституті Психології імені Г. С. Костюка, зокрема Науково-навчальний центр психології дошкільної та початкової освіти, створений на базі лабораторії психології дошкільника, досліджує проблеми психології дошкільної та початкової освіти в сучасній Україні.

Вплив навчальної діяльності на формування дітей молодшого шкільного віку вчені досліджують у тісному зв'язку з психологією мислення молодших школярів (Д. Б. Ельконін) та психологією педагогічної оцінки (Б. Г. Ананьєв). Питанням оцінки та її ролі у навчальному процесі займалися такі вчені як Ш. Амонашвілі, В. В. Давидов, Г. А. Цукерман, М. К. Акімова та В. Т. Козлова.

У радянській психології самооцінку досліджували такі вчені як Б. Г. Ананьєв, Л. І. Божович, В. В. Давидов, С. Рубінштейн, та інші.

У зарубіжній психології феномен самооцінки досліджувався такими вченими як К. Левін, К. Роджерс, У. Джемс.

Періодизацію дитинства науковці здійснюють, базуючись на провідному типі діяльності (Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Ж. Піаже, Е. Еріксон, Г. С. Костюк).

Отже, соціальна значущість проблеми та її недостатнє вивчення зумовили вибір теми магістерської роботи: «Вплив оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку».

Об'єкт дослідження: самооцінка дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: особливості впливу оцінювання навчальної діяльності на самооцінку дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити вплив різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку, а також розробити методичні рекомендації та програму розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку.

В основу дослідження було покладено **припущення** про те, що конфіденційність оцінювання навчальної діяльності учня позитивно впливає на процес формування самооцінки дитини молодшого шкільного віку, тоді як озвучування оцінки та відмітки учня має негативний вплив на цей процес.

Для досягнення поставленої мети та згідно з висунутою гіпотезою визначено наступні **завдання** магістерської роботи:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку;
2. Здійснити теоретичний аналіз поняття самооцінки та процесу її формування у дітей молодшого шкільного віку.
3. Емпірично дослідити рівень самооцінки у дітей молодшого шкільного віку та вплив різних форм оцінювання навчальної діяльності на неї;
4. Розробити програму та методичні рекомендації для вчителів та батьків щодо розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку та апробувати їх ефективність.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз наукових даних з проблеми дослідження), емпіричні (анкетування, спостереження, тестування, проєктивні методики:

1. Методика «Драбинка» (укладач В.Г.Щур, С. Г. Якобсон);

2. Проективна методика «Дерево»;
3. Проективна методика «Намалюй себе» А. М. Прихожан і З. Васіляускайте.

Експериментальна база дослідження: приватна загальноосвітня школа ThinkGlobal_Березняки.

Кількість досліджуваних: 70 респондентів (дітей молодшого шкільного віку).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що

- проведено порівняльний аналіз впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на самооцінку дітей молодшого шкільного віку;
- емпірично обґрунтовано доцільність конфіденційних форм оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку;

Практичне значення дослідження полягає у можливості використанні розробленої програми та методичних рекомендацій шкільними психологами та вчителями з метою вдосконалення форм оцінювання навчальної діяльності учнів.

Результати магістерського дослідження ***впроваджено*** в навчально-виховний процес у 1-4 класах приватної загальноосвітньої школи ThinkGlobal_Березняки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення заслуховувались та презентувалися на науково-практичній конференції «Особистість у просторі проблем ХХІ століття», 5 лютого 2020 року у місті Київ, Україна.

Публікації: Сердюкова Б. В. Вплив оцінювання навчальної діяльності на формування впевненості у собі дітей молодшого шкільного віку. // Програма і

матеріали науково-практичної конференції «Особистість у просторі проблем XXI століття», . – К.: ПП «ДиректЛайн», 2020 – С.75–77.

Структура та обсяг магістерської роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВПЛИВУ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Теоретичні підходи до оцінювання навчальної діяльності у психології. Поняття «оцінка» та «відмітка».

Навчальна діяльність є провідною діяльністю для дітей молодшого шкільного віку.

Поняття «навчальна діяльність», введене Д. Б. Ельконіним, позначає особливу діяльність учня, свідомо спрямовану їм на досягнення цілей навчання, які учень усвідомлює як свої особисті цілі. Д.Б.Ельконін наголошував, що "навчальна діяльність — це така діяльність, в результаті якої відбуваються зміни в самому учні. Тобто це діяльність, продуктом якої є ті зміни, які відбулися в ході її виконання в самому суб'єкті"[19].

Аналізуючи підходи різних вчених [1; 2; 3; 6; 8; 10; 11; 13; 17; 19; 23; 25] до поняття «молодший шкільний вік» можна сказати, що найважливішим аспектом, який відрізняє цей період від інших є поява нового соціального середовища — школи, яке передбачає також появу «соціальних дорослих» та формування нового типу стосунків «учень — учитель». Навчальна діяльність є основою цих стосунків. Учитель тут виступає носієм вимог навчальної діяльності, водночас він же є тим, хто оцінює якість здійснення цієї діяльності дитиною.

Важливо розрізняти, що оцінювання навчальної діяльності може здійснюватися у формі оцінки та відмітки. Оцінка — це форма оцінювання навчальної діяльності, яка передбачає усне або письмове визначення вчителем того рівня опанування учнем знань, на якому він знаходиться у цей момент.

Відмітка – це форма оцінювання навчальної діяльності, яка передбачає кількісне вираження оцінки, яку отримав учень від учителя, у балах.

Основною формою організації навчальної діяльності є урок — час, який чітко розраховано та відведено для навчання. Часові обмеження привчають дітей до дисципліни та допомагають відділити час відпочинку та гри (яка все ще лишається важливою діяльністю у цьому віковому періоді) від часу, яке відведено для навчання.

В структуру навчальної діяльності, на думку В. В. Давидова, входять навчальні ситуації (завдання), навчальні дії, а також контроль та оцінювання. Ці компоненти навчальної діяльності покликані розвинути у дитини вміння формулювати та ставити перед собою мету, а також вміти контролювати власну поведінку задля її досягнення. У своїй роботі «Молодший шкільний вік як особливий період життя дитини» вчений зазначав, що молодші школярі конкретизують свою потребу в навчальній діяльності і, відповідно, засвоєнні теоретичних знань, у різні мотиви. Вони ж спонукають учнів до пошуку та формування способів побудови теоретичних знань. Виконання навчальних дій слугує головним засобом опанування конкретних понять, норм, цінностей і т.п. Отже, «потреба в навчальній діяльності спонукає школярів до засвоєння теоретичних знань, мотиви навчальних дій — до оволодіння способами їх побудови, спрямованими на розв'язання навчальних завдань (завдання — це єдність мети дії з умовами її досягнення)» [12, с. 55].

Розглядаючи поняття «навчальна діяльність» важливо говорити не тільки про взаємодію учня з учителем, а й про взаємодію учнів між собою. У своїй роботі «Роль однолітків у психічному розвитку дитини» російська вчена Г. А. Цукерман писала про «ефект соняшника». Так вона називала явище, коли учні, відповідаючи чи доповнюючи питання одне одного, дивляться не на того, з ким начебто ведуть розмову, а на вчителя. Водночас, якщо у ході такого діалогу між учнями, учитель мовчки буде ходити по класу, погляди інших учнів будуть приковані саме до вчителя та його реакцій на те, що відбувається. Г. А.

Цукерман писала: «учні на уроці не спілкуються, не взаємодіють безпосередньо; учитель завжди виступає посередником між дітьми. Відносини "учень-учитель" реально існують, а спільна навчальна робота дітей, що передбачає їх безпосереднє звернення один до одного за порадою і допомогою, обмін думками між самими учнями без посередництва вчителя, зустрічається вкрай рідко, як виняток або дисциплінарне порушення. Діти вчаться поруч, але не разом, не співпрацюючи одне з одним» [44, с. 69].

Ці дані ще раз підтверджують важливість оцінювання вчителем початкової діяльності учнів, навіть якщо ця оцінка не озвучується безпосередньо.

Водночас при оцінюванні навчальної діяльності важливо зважати на індивідуальні розбіжності учнів. М. К. Акімова та В. Т. Козлова у своїй науковій праці «Природні особливості дитини і проблеми в навчанні» наголошували на тому, що кожна дитина має незмінні стабільні характеристики, обумовлені властивостями її нервової системи. Відповідно, певні аспекти поведінки учня є результатом його вроджених особливостей, і їх необхідно враховувати як в процесі оцінювання навчальної діяльності, так і у процесі викладання матеріалу. Вчені виділяють такі властивості нервової системи як силу та рухливість, протилежними полюсами яких є слабкість та інертність. Це визначає особливості роботи учня під час виконання навчальних завдань, а також це має визначати підходи вчителя до взаємодії зі учнем. Наприклад, у праці «Природні особливості дитини і проблеми в навчанні» можна знайти такі рекомендації по роботі зі учнями зі слабкою нервовою системою, як:

1. Надати достатню кількість часу на відповідь;
2. Не навантажувати виконанням кількох завдань одночасно (слухати вчителя, записувати, відповідати, переписувати вправу, дивитися на дошку);
3. Не проводити опитування одразу після викладу нової теми, а дати можливість учню засвоїти матеріал самостійно вдома;

4. Не відволікати від виконання завдань;
5. Надавати перевагу письмовій відповіді, замість усної, коли це можливо;
6. Не задавати занадто швидкий темп роботи та по можливості не ставити часові обмеження.

Важливо розуміти, що, за словами вчених, слабка та сильна нервова система мають свої плюси та мінуси. Однак статистика показує, що сильна нервова система дає більш шансів учню бути успішним в навчанні, аніж слабка. Відповідно навчальні завдання мають бути збалансованими та включати в себе однакову кількість складних завдань для різних типів нервової системи. Також це важливо враховувати при оцінюванні навчальної діяльності молодших школярів. Завданням вчителя тут є активізувати плюси тієї нервової системи, якою володіє учень, а не фокусуватися на розвитку якостей, які йому не притаманні. Оцінювання, здійснюване викладачем, має дати учню розуміння себе, своїх особливостей та своїх можливостей. Базуючись на цьому правильному розумінні себе, учень самостійно зможе знайти способи засвоєння інформації, які будуть найбільш ефективними для нього, а також найбільш оптимальні умови для цього навчання. Такий формат взаємодії позитивно позначиться на успішності учнів [42].

За Л.С.Виготським процес розвитку самоконтролю в учнів в навчальній діяльності залежить від рівня самооцінки молодшого школяра. Оскільки, як вже було описано, важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель, як основне джерело зворотного в'язку із нового соціального середовища, то його оцінювання навчальної діяльності стає ключовим фактором, який необхідно розглядати. Виготський писав, що діти молодшого шкільного віку орієнтуються на оцінки вчителя і завдяки ним самостійно відносять себе до певної категорії серед однолітків: «відмінники», «двієчники» і т.п.[10].

Цей аспект формування самооцінки є особливо важливим для даного дослідження, оскільки наразі оцінювання учнів у більшості освітніх закладів є

конфіденційним. Це означає, що лише учень та його батьки мають доступ до оцінок та відміток вчителя, що унеможлиблює самотійний поділ учнів на групи за успішністю. Відповідно, вплив сучасних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки учня є маловивченим і тому актуальним.

Аналізуючи конфіденційність оцінювання навчального процесу важливо звернутися до наукової роботи Б.Г.Ананьєва «Психологія педагогічної оцінки», в якій автор детально розбирає різні види оцінювання навчальної діяльності, які важливо знати та розуміти, оскільки вони також впливають на формування самооцінки учня, навіть тоді, коли оцінка та відмітка не розголошуються. У своїй роботі Б.Г.Ананьєв, посилаючись на експерименти Герлока, зазначає, що відсутність оцінювання навчальної діяльності має сильний негативний вплив на навчальний процес. Відсутність прямо озвученої вчителем оцінки створює ситуації, де кожна зміна тону голосу, міміка, дрібні поведінкові особливості вчителя стають для учня надважливими. Б.Г.Ананьєв наводить приклад, коли вчитель викликає одного учня, не коментує його відповідь, а потім викликає іншого, після відповіді якого киває і каже: «Так». У цій ситуації перший учень почуває себе відторгнутим і не може адекватно оцінити себе і свою відповідь. На додаток, зазначається, що в ході аналізу подальшої динаміки стосунків у класі, було зафіксовано погіршення ставлення першого учня до того, на відповідь якого вчитель дав мінімальний коментар. Така ситуація пояснюється тим, що коли вчитель уникає оцінювання учнів, переважно переслідуючи винятково гуманні цілі, хтось із них неодмінно відчуває себе приниженим або відторгнутим. Ці почуття шукають вихід і часто негативно позначаються на стосунках у колективі. У своїй праці Б.Г.Ананьєв визначає також і позитивні варіанти без оціночної реакції вчителя на діяльність учня, такі як наприклад згода. Це форма зворотного зв'язку, яка не передбачає коментування відповіді, однак дає напрям роботи. Наприклад, учень дає неповну відповідь на питання, а вчитель каже наприклад: «Я погоджуюсь з твоєю думкою, і на що ще на це

впливає?». Так учень отримує мінімальний орієнтир, розуміє, що він рухається у правильному напрямку.

«Психологія педагогічної оцінки» Б.Г.Ананьєва є однією з ключових робіт, на які спирається дане дослідження. У своїй науковій праці вчений детально розкриває особливості впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на учня. У цьому дослідженні частина цих уявлень взята за основу задля емпіричної перевірки їх впливу на формування самооцінки молодшого школяра в умовах сучасної освіти, враховуючи ті зміни, які відбулися та продовжують відбуватися в системі оцінювання навчальної діяльності в Україні [4].

1.2. Поняття самооцінки та її формування

Проблема розвитку та становлення самооцінки людини вже багато років досліджується як закордонними, так і вітчизняними психологами.

Відомий німецький, а пізніше американський психолог, К. Левін (автор «теорії поля») вважав, що формування самооцінки залежить від рівня домагань людини. Під рівнем домагань людини розумніють постановку нею цілей певного рівня складності та відповідно прагнення їх досягти. Можна сказати, що це те, на що людина вважає себе здатною. К. Левін вважав, що рівень домагань формується в процесі конкретної діяльності та у його формуванні найважливішу роль відіграє вплив успіху і неуспіху. Важливими для психології є ідеї К. Левіна про те, що ключову роль у формування самооцінки грає взаємозв'язок рівня домагань та реальних можливостей людини [23].

Американський психолог К. Роджерс, один із засновників гуманістичної психології та автор теорії особистості, вважав, що самооцінка – це вираження внутрішньої суті людини. У дошкільному віці самооцінка є несвідомою і визначається скоріше як самовідчуття. З віком, коли дитина починає усвідомлювати свої прагнення, вона стає здатною оцінити себе самостійно.

Вчений вважав, що якщо людина усвідомлює себе та має адекватну самооцінку, то її самовираження приносить їй щастя та успіх. У своїх працях вчений використовує поняття «конгруентність», яким він окреслює стан гармонії між комунікацією, досвідом і розумінням. Тобто високий рівень конгруентності означає, що те, як людина сприймає навколишню дійсність, та те, якою вона об'єктивно є, – збігається, і при цьому людина здатна висловлювати власні потреби та бажання. Порушення цього балансу, за К. Роджерсом, веде до невротизації особистості [38].

Самооцінка та рівень конгруентності у дитини формується під впливом спілкування з дорослими. К. Роджерс вважав, що батьки часто негативно впливають на цей процес формування, адже мають свої уявлення стосовно того, якою є їх дитина. Вони нав'язують ці уявлення через оціночні судження, прагнучи перетворити свою оцінку дитини в її самооцінку. Це змушує дитину втратити зв'язок зі своїми бажаннями та губити власну самооцінку, або просто не формувати її. Реакцією дитина на надмірний тиск батьків може бути як безумовне прийняття, заради батьківської любові, так і протест, задля збереження своїх уявлень про себе. Обидва сценарії негативно впливають на розвиток дитини. Перший сценарій передбачає те, що приймаючи батьківські уявлення про себе (або уявлення інших значимих дорослих, наприклад, вчителів) дитина починає будувати свою діяльність та своє життя відповідно до цих уявлень, які можуть не мати нічого спільного з нею. Наприклад, дитина постійно чує, що має надзвичайний хист до точних наук, і вона слухняно вивчає їх понаднормово, хоча не отримує від цього процесу жодного задоволення. Проте отримує умовну любов батьків. У зрілому віці ця ситуація може бути втілена у питання: «Чому я взагалі цим займаюся? Я ж не люблю цю роботу». Другий сценарій передбачає що дитина, прагнучи захистити власні уявлення про себе та свою самість, починає протестувати проти батьків та вчителів. Така поведінка небезпечна тим, що може перерости у перманентний стан захисту власних кордонів. Через це дитина може по інерції відкидати все, включаючи

те, що відповідає її інтересам. К. Роджерс наголошує, що обидва ці сценарії є небезпечними і ведуть до невротизації особистості[38; 39; 40].

Саме тому виявити оптимальні форми взаємодії дорослого з дитиною, задля формування в неї адекватного рівня самооцінки, є важливим та актуальним завданням дослідження.

Дослідженням поняття «самооцінки» займалися такі радянські вчені як Л. І. Божович, Л. Рубінштейн, Б. Г. Ананьєв та ін. У своїх дослідженнях вчені вивчають також впевненість дітей у собі та рівень їх домагань і, відповідно до цього, визначають особливості їх самооцінки[3; 4; 5; 6; 7; 35; 36; 37].

Відповідно до уявлень Л. І. Божович, самооцінка формується під впливом оцінки з боку тих, хто оточує дитину (як значимих дорослих, так і ровесників). Важливу роль також грають результати власної діяльності та оцінка їх дитиною. У молодшому шкільному віці дитина перебуває в різних оточеннях (сім'я, школа, друзі і т.п.). Важливо, щоб оцінювання, яке дитина отримує в кожному з цих оточень, логічно пов'язувалося. Якщо в сім'ї дитина постійно піддається критиці, а в школі навпаки починає отримувати позитивний зворотний зв'язок, тоді це не складається в одну картину, і в дитини виникає почуття, що хтось її обманює. Л. І. Божович зазначає, що якщо така ситуація складається, то вона викликає в дитини афективні почуття, які з часом переростають у такі негативні форми поведінки як впертість, образливість, понурість або агресивність. Ці риси формуються задля уникнення афективних переживань, що сигналізують про втрату впевненості в собі. Нестабільний, нелогічний зворотний зв'язок від соціального світу має негативний вплив на формування самооцінки дитини молодшого шкільного віку [6; 7].

«Самооцінка — цінність, значущість, якою індивід наділяє окремі сторони своєї особистості, діяльності, поведінки, а також себе в цілому» [26, с. 440]. Самооцінка охоплює різні прояви особистості, такі як інтелект, зовнішність, комунікаційні навички, лідерські якості, успішність і тому

подібне. Самооцінка – це динамічне явище, оскільки вона може змінюватися під впливом різних обставин впродовж життя людини.

Самооцінка може бути адекватною та неадекватною. Неадекватна самооцінка ж поділяється на завищену та занижену. Схематично зображено на рисунку 1.1.

Рис.1.1. Види самооцінки

Адекватна самооцінка – це самооцінка, яка найбільш наближена до реальності. Неадекватна самооцінка – це самооцінка, яка має значні розбіжності з реальністю. У такому випадку ми можемо говорити про завищену самооцінку (різновид неадекватної самооцінки, який виражається у схильності людини до переоцінки власних можливостей та постановці для себе нереалістичних цілей) та занижену (різновид неадекватної самооцінки, який виражається у тенденції недооцінювати власні можливості та водночас переоцінювати недоліки).

Аналізуючи праці вітчизняних, радянських та зарубіжних вчених можна сказати, що самооцінка формується в онтогенезі людини та окрім біологічних чинників містить в собі такі соціальні чинники як:

1. Оцінка діяльності дитини значимими дорослими;
2. Любов та прийняття дитини (умовна чи безумовна любов);
3. Успішність у навчанні, оцінювання навчальної діяльності викладачами;
4. Ставлення однолітків до дитини, її місце у колективі;

5. Співвідношення власних бажань та прагнень з тими вимогами, що висуваються до дитини.

Поняття «самооцінка» часто розглядають в контексті «Я-концепції» — поняття, що виникло у 1950 роках у руслі гуманістичної психології. «Я-концепція» — це цілісний образ власного Я, що виступає як установка щодо самого себе, і яка включає такі компоненти як емоційний, когнітивний та вольовий компонент. У цій концепції також виділяють "Ідеальне Я" та "Реальне Я", відмінність між якими, на думку К. Роджерса, є важливим джерелом розвитку. Водночас, суперечності між цими «Я» можуть провокувати негативні переживання та внутрішньо-особистісні конфлікти [38; 40].

Важливою складовою «Я-концепції» є самооцінка. На початку ХХ ст. американський психолог та філософ У. Джеймс встановив залежність самооцінки та рівня домагань, яка визначається формулою, яку ще іноді називають «формулою щастя»: Самооцінка = Успіх / Рівень домагань. Де «успіх» — це те, що я отримав, а «рівень домагань» — те, що хотів отримати, або те, на що розраховував [16; 17].

Повертаючись до самооцінки варто зазначити, що радянський психолог Б. Г. Ананьєв наголошував на сильній залежності самооцінки людини від навколишнього середовища, де на перший план виходять вчителі та колектив, у якому дитина перебуває більшу частину свого часу. Чужі думки інтегруються всередину, де формують уявлення дитини про себе. І тут Б.Г.Ананьєв виділяв два етапи. На першому етапі дитина молодшого шкільного віку намагається зрозуміти себе, порівнюючи себе і свої результати з однолітками, свої очікування з реальними відмітками, які вона отримує, своє розуміння якості власної діяльності з оцінюванням вчителя. Тут за Б.Г.Ананьєвим формується «передсамооцінка». На другому етапі дитина молодшого шкільного віку підходить до оцінювання себе більш комплексно, включаючи самостійний аналіз та оцінку внутрішніх та зовнішніх факторів, що, на думку вченого, веде до розвитку справжньої самооцінки [4; 5].

Психологи зазначають, що формування самооцінки дитини молодшого шкільного віку має сильний вплив на її подальше навчання, мотивацію, самоконтроль та усвідомленість [20; 26]. І, як було зазначено раніше, соціальне оточення відіграє у процесі формування самооцінки молодшого школяра велику роль. Тому правильно підібрана форма оцінювання навчальної діяльності дитини є надзвичайно важливою.

1.3. Індивідуально-психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку

Вікова періодизація — це періодизація розвитку людини, спроба виокремити загальні закономірності, яким підпорядковується життєвий цикл людини.

Вікова періодизація за Д. Б. Ельконіним базується на понятті «провідна діяльність», яке розробив радянський психолог О. М. Леонтьєв. Воно лягає в основу виокремлення психологічних вікових груп. Провідна діяльність — це діяльність, в ході якої відбуваються важливі зміни у психіці дитини, з'являються характерні для конкретного віку психічні новоутворення та відбувається активне формування основних психічних процесів[15;18;19].

Отже, молодший шкільний вік, відповідно до періодизації психічного розвитку Д. Б. Ельконіна, — це період від 7 до 11 років, провідною діяльністю якого є навчання. До новоутворень молодшого шкільного віку Б. Ельконін відносить планування, формування волі, інтелектуалізацію психічних функцій та теоретичне мислення. До соціальної ситуації розвитку вчений відносить появу «соціального дорослого». Тут мова йде про вихід за межі родини, де існував тільки «близький дорослий», і вхід у інше середовище — школу, яке наповнене «соціальними дорослими», тобто не родичами. З цими людьми стосунки будуються на інших принципах, яким дитині ще треба навчитися. Саме цей процес навчання і стимулює розвиток тих новоутворень, про які пише Д. Б. Ельконін. Варто зазначити, що «соціальні дорослі» мають

зовсім інші вимоги, аніж ті, які раніше висували до дитини «близькі дорослі». Нове оточення стимулює дитину до мислення, рефлексії, аналізу, організованості, волевих та інтелектуальних зусиль. Це необхідні навички, якими повинна володіти дитина для здійснення провідної діяльності на цьому етапі – навчання[18; 19].

Вікова періодизація Жана Піаже, швейцарського і французького психолога, базується на стадіях когнітивного розвитку. Відповідно до поглядів вченого, на кожній з цих стадій людина має певний стиль мислення та характерний спосіб розв'язання задач.

Період вік 7 до 12 років Ж. Піаже називав «стадією конкретних операцій» і зазначав, що у цей період формуються основи логічного мислення [32; 33].

Вікова періодизація, або теорія психосоціального розвитку Е. Еріксона німецького психолога та психоаналітика, базується на тісному зв'язку процесів формування психіки людини та особливостей суспільства, в якому вона живе. На думку Е. Еріксона, людина розвивається все життя, проходячи послідовно 8 стадій розвитку, які завершуються віковими кризами.

Молодший шкільний вік, за Е. Еріксоном, — це період від 6 до 12 років, який характеризується виходом за межі сім'ї та активним процесом навчання. Вчений вважав, що у цей період дитина починає асоціювати себе з тим, чого вона навчилася [55].

Базуючись на уявленнях Е. Еріксона, завершенням молодшого шкільного віку можна вважати кризу 12 років, в ході якої, у зв'язку зі статевим дозріванням, дитина змінює уявлення про себе та своє місце у соціумі. Також варто зазначити, що вчений стверджував, що кожен віковий період може мати позитивний і негативний сценарій, який завершується формуванням відповідних психічних новоутворень. Розуміння особливостей цих сценаріїв важливе для дослідження, адже демонструє значимість оцінювання діяльності дитини та вплив цього оцінювання на її подальше життя.

Наприклад, позитивний сценарій розвитку особистості в молодші шкільні роки передбачає підтримку зі сторони дорослих, формування звички завершувати справи, заохочення займатися тими видами діяльності, які подобаються дитині, та які добре в неї виходять, стимулювання до вивчення нового. Надзвичайно важливою є адекватна оцінка діяльності дитини. Результатом такого сценарію цього періоду є формування у дитини впевненості в собі, працьовитості та почуття власної компетентності. Все це дає нам підстави говорити про формування адекватної самооцінки у дитини, якщо її молодші шкільні роки мали позитивний сценарій.

Однак є ще негативний сценарій розвитку особистості в молодші шкільні роки, який характеризується постійною критикою дитини з боку батьків або інших значимих дорослих, нівелюванням її досягнень та засудженням емоційних проявів. Результатом цього періоду є набуте дитиною почуття власної неповноцінності. Тобто тут можна говорити про формування неадекватної самооцінки у дитини, яка мала негативний сценарій життя у молодші шкільні роки[56].

За віковою концепцією Л. С. Виготського, ця ж криза, якою завершується молодший шкільний вік, відбувається у 13 років, і поєднується з переходом у підлітковий період. Однак, варто зазначити, що вікові кризи — це умовне позначення переходів особистості від одного вікового етапу до іншого, часові межі якого можуть бути зміщені, в залежності від індивідуальних особливостей дитини, її фізіологічного та психічного розвитку[8].

Л. С. Виготський у своїй культурно-історичній концепції зазначав, що діяльність і поведінка людини є результатом взаємодії двох процесів — біологічного дозрівання та научіння. Це означає, що наші психічні функції мають у своєму генезисі дві форми: вроджену і набуту. Вроджена форма — це біологічно обумовлені особливості людини. Набута ж форма формується історично, в залежності від оточення, в якому зростала людина. Вчений вважав, що самоуправління дитини формується на основі того, як дорослі, у ході

спілкування або спільної діяльності з дитиною, демонструють використання різних знарядь у предметній діяльності. Таким чином дитина інтеріоризує отриманий досвід міжособистісної взаємодії, перетворюючи його на внутрішньо особистісну. Тобто, за Виготським, особливості взаємодії з дорослими є вкрай важливими. Часто навіть більш важливими, ніж виховання, яке здійснюється за допомогою розмов. Першочергово дитина засвоює особливості емоційної взаємодії з дорослими, інтонації, їх емоції, реакції. Самі ж слова мають менше значення, якщо вони йдуть всупереч поведінці дорослої людини[9;10].

Саме тому у даній роботі детально аналізується вплив оцінювання навчальної діяльності молодшого школяра на його самооцінку. Дослідження спрямовано на пошук оптимальної форми міжособистісної взаємодії вчителя та учня, що сприяє формуванню в останнього адекватної самооцінки.

Український психолог Г. С. Костюк також наголошував на тому, що людина є частиною як біологічної, так і соціальної системи. Обидві ці системи впливають на процес формування особистості. На думку вченого, джерелом розумового розвитку дитини є протиріччя, які виникають у її житті та у взаємовідносинах із світом. Прагнення дитини можуть не відповідати її можливостям, і тут постає потреба розвитку, задля досягнення бажаного. В освітньому контексті це проявляється у відповідності вимог учителя тому рівню розвитку, на якому знаходиться учень. Важливим, на думку Костюка, також є й те, щоб зовнішні протиріччя не переходили у конфлікти, адже в такому випадку вони не будуть сприяти розумовому розвитку дитини. Однак, конфліктний характер протиріч сприятиме виробленню нових форм поведінки у дитини. Навчання має сприяти тому, аби дитина навчилася ефективно долати протиріччя за допомогою навчання та діяльності, що має приводити до інтелектуального розвитку дитини та утворення нових якостей особистості [21; 22].

Важливими для дослідження є також наукові уявлення Л. І. Божович, яка в своїй концепції про будову і формування особистості визначає молодший шкільний вік як період від 7 до 11 років, центральним новоутворенням якого є рефлексія та самооцінка. Вона зазначає, що оскільки в молодшому шкільному віці відбувається активний розвиток теоретичного мислення та посилення процесів узагальнення, це призводить до формування центрального особистісного новоутворення – самооцінки. І якщо в ранньому віці уявлення дитини про себе мали більшою мірою емоційний характер, то на кінець періоду молодшого шкільного віку самооцінка дитини ґрунтується на оцінці власних досягнень. Однак можливість оцінити свої досягнення формується на основі того, як їх оцінюють значимі дорослі. І вже цей процес оцінювання діяльності дитини батьками або вчителями стимулює дитину до самопізнання та самостійних спроб оцінити себе [6; 7].

Вікові новоутворення молодшого шкільного віку вкрай важливі, адже готують дитину до переходу в новий віковий період та до підліткової кризи. Також ці новоутворення мають великий вплив на подальший розвиток дитини.

У працях закордонних психологів (зокрема Е. Еріксона та Ж. Піаже) молодший шкільний вік визначається як важливий період розвитку дитини, новоутворення якого значною мірою залежать від впливу оточення та особливостей спілкування дитини з дорослими. Концепції іноземних вчених досліджують та розвивають радянські психологи (Л. С. Виготський, Л. І. Божович, Д. Б. Ельконін, В. В. Давидов). На основі ідей, описаних в їхніх концепціях (наприклад, «зона найближчого розвитку» Л. С. Виготського) загалом і побудована сучасна українська освіта. Зокрема український психолог Д. М. Максименко зазначає що методи навчання мають бути підібрані відповідно до того, на якому етапі розвитку зараз знаходиться учень. Водночас, щоб ці методи були ефективними, вони мають на крок випереджати школяра[32; 33; 55; 56].

Психологи приділяють величну увагу тому, як спілкування з дорослими впливає на дитину у цей період. Наприклад, роль першого учителя або першої вчительки часто прирівнюють до ролі матері. Дитина, приходячи у новий світ, під назвою школа, прагне мати у ньому дорослого, на якого можна покластися. Раніше таким дорослим, у більшості випадків, була мама. Тепер цю роль частково починає виконувати перша вчителька. Молодші школярі часто відчують дуже сильну прив'язаність до першої вчительки, її слова, інтонації, емоційні прояви стають для них вкрай важливими. Про це свідчать як дослідження вчених психологів, так і слова самих кураторів молодших класів. Це є ще одним підтвердженням значущості комунікаційних процесів між дітьми молодшого шкільного віку та учителями.

У сучасній українській школі учнями молодшого шкільного віку вважають дітей від 6 до 11 років, а молодшими класами називають 1–4 класи. Дослідження спирається на сучасну періодизацію.

Дане дослідження спрямоване на те, щоб дослідити, які форми оцінювання навчальної діяльності найбільш оптимально впливають на формування ключового новоутворення періоду молодшого шкільного віку – самооцінки.

1.4 Сучасні підходи до оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку в Україні

Наразі сучасна українська освіта знаходиться на етапі перебудови. Старі підходи до навчання поступово відкидаються, натомість проваджують нові, часто запозичені у європейських або американських шкіл. Більшість цих підходів має підтверджену ефективність, однак в інших суспільствах, що мають свої культурно-історичні особливості, які істотно відрізняються від особливостей українського суспільства. Важливим, на етапі впровадження, є аналіз ефективності цих підходів на теренах України.

Зміни, які відбуваються в Українських школах, втілені у ключовій реформі Міністерства освіти та науки України, яка має назву «Нова українська школа» (НУШ). Ця реформа розрахована на декілька років, адже фундаментальні зміни, як небезпідставно стверджують представники уряду, потребують часу. Кабінет Міністрів затвердив новий Державний стандарт початкової освіти у лютому 2018 року, і з 2018/2019 навчального року за ним навчаються першокласники на території всієї України. Ознайомитися з цими документами можна на сайті Міністерства освіти та науки України [59;61; 62; 64].

Зміни, які передбачені НУШ, стосуються учнів, викладачів та батьків.

Ключовою зміною для учнів є орієнтація навчального процесу не на надання теоретичних знання, а на формування компетентностей – динамічної комбінації знань, умінь, навичок, поглядів та особистих якостей. НУШ робить акцент не на обсяг засвоєних знань, а на вміння використовувати ці знання. Компетентності, які мають набути учні протягом навчання в школі, базуються на Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя, та закріплені законом України «Про освіту». До них відносяться такі компетентності: володіння державною мовою, фінансова грамотність інноваційність, математична, комп'ютерна, комунікаційна, культурна та інші компетентності [60; 64].

Окрім того необхідно зазначити, що відтепер оцінки учня вважаються конфіденційною інформацією, і викладач не має права розголошувати їх перед класом. Мета цього полягає у тому, аби прибрати маніпулятивну функцію оцінок, які час від часу використовувалися викладачами задля приниження учнів або ж навпаки задля заохочення нездорової конкуренції. Конфіденційність оцінювання має знизити рівень стресу учнів, прибрати елемент булінгу на підставі успішності та створити середовище, в якому учень порівнює себе зі своїми власними попередніми досягненнями, а не з

досягненнями інших. Це має сприяти поліпшенню мікроклімату в колективі та формуванню здорової конкуренції на основі прояву учнями своїх найсильніших сторін, замість порівняння себе з іншими у форматі рейтингових таблиць.

Також важливою зміною можна вважати акцент на діяльнісному підході до навчання, який передбачає, що пріоритет в навчальній діяльності має бути відданий саме практиці, а не теорії. За концепцією НУШ реалізувати це можна завдяки проектному та інтегрованому навчанню. Це передбачає, що учень вивчає одну тему в рамках різних навчальних дисциплін, тим самим отримуючи комплексне розуміння світу, як цілісного явища. Водночас калейдоскопічні уявлення про світ, які раніше формувалися в учнів через відсутність єдиної лінії у процесі навчання, мають, за задумом реформи, відійти в минуле. Проектна діяльність має на меті розвиток тих самих компетентностей, про які було сказано раніше. Створюючи певний проект, школяр вчиться шукати практичне застосування тим знанням, яких він набуває за час навчання [62].

Реформа найбільше торкнулася саме початкової школи. Наприклад, у межах Нової української школи Міністерством освіти і науки України було розроблено нову форму оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку. Тепер учні перших класів у кінці навчального року замість звичного табелю отримують Свідоцтво досягнень. Суть такої зміни полягає у тому, аби змістити акцент з оцінювання результату навчальної діяльності, що ґрунтується на кількості помилок, на оцінювання саме процесу навчальної діяльності, особливостей її динаміки у кожного учня в порівнянні з його власними початковими даними. Свідоцтво досягнень вже видається у школах України, а його завдання на сайті НУШ пояснюється так: «розкрити потенціал кожної дитини, підтримати її і надихнути навчатися далі»[61].

Л. Гриневич також зазначала, що у Новій українській школі планують відмовитися від слова «табель», і пояснила це тим, що «значення слова табель – це відомість або список. А школа має надавати учневі і батькам розгорнуту

характеристику про досягнення дитини, так як наведено в зразку свідoctва для 1-го класу»[61].

Зміни, передбачені реформою НУШ торкнулися і вчителів. Однією з завдань концепції Нової української школи є підвищення вмотивованості вчителя, а також підвищення його соціального статусу. Реформа дає вчителю певний рівень свободи, обмежуючи його лише Державним стандартом. Тобто за новими правилами, завдання вчителя полягає у тому, щоб учнів оволоділи певними знаннями та вміннями відповідно до того, на якому етапі навчання вони знаходяться. При цьому шлях, яким вчитель приведе їх до цього, він може обирати самостійно[52].

Провідною стає педагогіка партнерства та орієнтація на учня. Українська вчена Т. С. Кравчинська зазначає, що педагогіка партнерства (Family—SchoolPartnership) – це напрям педагогіки, що містить в собі систему методів і підходів до виховання і навчання, яку ґрунтуються на засадах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості. В основі педагогіки партнерства лежить взаємодія між учнем, учителем та батьками. На сайті Міністерства освіти і науки, а також на сайті Нової української школи доцільність використання педагогіки партнерства пов'язують із дослідженнями Джой Епштейн, які підтвердили залежність якості результатів навчальної діяльності учнів від рівня взаємодії вчителів, батьків та адміністрації школи[55; 62; 64].

Обґрунтовуючи вибір підходу орієнтації на учня на сайті Нової української школи посилаються на книжку «Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21—го століття» Андреаса Шляйхтера, керівника освітнього напрямку міжнародної Організації економічного співробітництва та розвитку. Він пише про те, що високі академічні результати мають ті учні, які є членами шкільної громади, мають певні права та обов'язки, залучені у спілкування з викладачами та відчують себе частиною шкільного суспільства. У той же час, напруження у стосунках з викладачем веде до підвищення рівня

тривожності в учнів та призводить до зниження рівня їх академічної успішності [55].

Повертаючись до педагогіки партнерства варто зазначити, що вона давно використовується в різних країнах. Україна ж запозичила переважно досвід Швеції, де результати її ефективності неодноразово підтверджували різні дослідження [65; 69; 70; 71; 73; 75]. Там у школах використовують формальні та неформальні методики. До формальних належать індивідуальні бесіди з учнями, складання персоналізованих навчальних планів, зустрічі з батьками та їх постійна поінформованість про хід навчального процесу. До неформальних підходів або методик належать діалоги з батьками, залучення їх у навчальний процес, побудова довірливих стосунків на індивідуальному рівні. Така модель прагне якомога сильніше залучити батьків до навчального процесу, задля зниження тривожності учнів та покращення їх навчальних результатів [58; 62; 73].

Проте на шляху до втілення цих ідей є багато перепон, однією з яких є значні розбіжності у поглядах вчителів та батьків на те, які результати має приносити навчання [56]. Водночас, спільним для обох сторін є тенденція до нехтування інтересами учня. НУШ же позиціонує себе як реформа, для якої центральними є якраз інтереси та індивідуальні особливості самого учня. НУШ визначає три головні переваги педагогіки партнерства:

1. Формування ініціативності учня, яка базується на довірливих стосунках з учителем;
2. Зменшення рівня стресу та тривожності учнів, завдяки створенню комфортного навчального середовища;
3. Програмування впевненої позиції дорослого, підготовка учня до входу в дорослі стосунки, без відчуття своєї меншовартості.

На сайті Міністерства освіти є вправа, яка покликана допомогти у розуміння того, як саме перелаштуватися на нові підходи у педагогіці. Її суть

полягає у тому, що перш ніж зробити зауваження, або оцінити роботу дитини вам пропонується уявити, що за цей момент минуло 15 років. І тепер перед вами доросла людина. Перш ніж робити зауваження, пропонується подумати, якою ви хочете бачити цю дорослу людину, яка формуватиме суспільство і визначатиме те, яким буде зокрема й ваше життя. В кінці вправи ви маєте подати своє зауваження у такій формі, щоб дати приклад розуміння іншої людини її потреб. Цей спосіб допомагає змістити фокус уваги батьків та вчителів з навчального процесу тут і зараз на майбутнє, до якого власне і має готувати школа [55].

Ідеї, описані у реформі НУШ, тестувалися у 100 пілотних школах по всій Україні протягом 2017/2018 навчального року. А вже з 2018/ 2019 навчального року за цими стандартами розпочали своє навчання у всіх перших класах України[62].

Важливим аспектом, над яким варто замислюватися в контексті будь-якої реформи, є її доцільність. Щоб оцінити її можна звернутися до результатів дослідження PISA—2018. PISA([англ.](#) Programme for International Student Assessment) – це міжнародна програма з оцінювання досягнень учнів, яка координується Організацією економічного співробітництва та розвитку. Метою цього дослідження є збір даних про рівень знань та вмінь застосовувати їх на практиці учнів 15 років, задля покращення якості освіти у різних країнах світу і покращення організації освітньої системи загалом [57; 59].

Україна вперше взяла участь у міжнародному дослідженні PISA у 2018 році. Результати учнів виявилися значно нижчими, ніж в інших країнах за всіма досліджуваними компетенціями — читацькою, математичною та природничо-науковою. Невтішним також є те, що за результатами цього дослідження приблизно 25% українських школярів не досягли базового рівня, якого мали б досягти в кінці першого етапу середньої освіти. «Результати PISA—2018, зокрема, заперечують міф про ефективність радянської математичної системи освіти. Дослідження показує: 36% наших 15-річних учнів не досягають навіть

базового рівня знання з математики. Вони мають проблеми із завданнями, де потрібно використовувати прості стратегії розв'язування, процентні співвідношення, оперувати дробами й десятковими числами», – зазначила Г. Новосад[57].

Окрім того результати дослідження PISA виявили:

1. Час, який відведено на навчання, використовується неефективно. Учень не отримує достатньо знань на уроках та змушений опрацьовувати велику кількість матеріалу самостійно;
2. У школах розповсюджено цькування, або булінг, який дуже сильно впливає на емоційний стан учнів, а також понижує рівень їх академічної успішності;
3. Підтримка учня з боку батьків та вчителів дуже позитивно впливає на емоційний стан учня та його навчальні результати;
4. Простежується прямо пропорційна залежність рівня кваліфікації вчителя та навчальних результатів його учнів;
5. Учні з високим рівнем академічної успішності переважно показують також високий рівень тривожності;
6. Учні сільських шкіл показують набагато вищий рівень щастя, ніж учні, які навчаються містах. У той же час, оцінка успішності цих учнів показує, що рівень їх знань значно нижчий, ніж в учнів міських шкіл.

Водночас, результати дослідження PISA—2018, проведені у Швеції, свідчать про високий рівень ефективності їх навчальних підходів. Адже шведські учні показали значні покращенні академічних результатів у порівнянні не тільки з минулими результатами досліджень PISA у Швеції, а й у порівнянні з іншими країнами[69].

Аналізуючи ці дослідження можна зробити висновок, що змінити в системі освіти України є виправданими[59] та, певною мірою, необхідними.

Проте варто пам'ятати, що досліджувалися знання саме 15-річних підлітків, а не дітей молодшого шкільного віку. Однак, те, що реформа направлена саме на останню вікову категорію, видається цілком логічним, адже змінити підходи до навчання у старшій школі було б значно складніше та менш ефективно, оскільки попередні роки вже сформували учнів та їх стосунки з освітньою системою. В той час як першокласники ще не мають досвіду навчання та сформованого ставлення до закладів освіти та освітнього процесу в цілому. Зміни у підході до викладання у дітей молодшого шкільного віку будуть більш ефективними, а результати їх впровадження можна буде оцінити об'єктивніше, аніж зміни у старшій школі. Тому працювати з дітьми молодшого шкільного віку є найбільш оптимальною стратегією змін.

Висновки до розділу I

У результаті теоретичного аналізу нами встановлено, що оцінка та відмітка мають велике значення для учнів і, за словами Виготського, допомагають їм не тільки зрозуміти якість виконаної ними роботи, а й знайти своє місце у колективі за принципом академічної успішності. Інші вчені наголошують на тому, що роль викладача у процесі оцінювання залишається вирішальною, тоді як оцінка однокласників має значно менший вплив серед дітей молодшого шкільного віку. Встановлено, що оцінювання навчальної діяльності грає ключову роль у формуванні самооцінки молодшого школяра. Учень орієнтується на оцінювання своєї діяльності, яке здійснюється в першу чергу вчителем – «соціальним дорослим», а також однолітками та батьками. Отримані від зовнішнього світу оцінки школяр поєднує між собою, порівнює та інтегрує всередину себе, на основі чого і формує власну оцінку себе.

Самооцінка — це ключове новоутворення молодшого шкільного віку, що характеризується оцінкою особи себе, своїх здібностей та можливостей. Самооцінка може бути адекватною та неадекватною. Останню поділяють на завищену та занижену. Одним із завдань учителя є формування саме адекватної самооцінки учня, через оцінювання його навчальної діяльності. А також завданням учителя є мінімізація таких ситуацій, у яких оцінювання навчальної діяльності сприяє формуванню неадекватної самооцінки молодшого школяра.

Молодший шкільний вік – це вкрай важливий період формування особистості, провідною діяльністю якого є навчання, а одним із ключових новоутворень – самооцінка. Складність оцінювання навчальної діяльності полягає у тому, що молодший школяр на даному етапі свого розвитку асоціює себе зі своїми досягненнями, а оцінку своєї роботи розуміє буквально як оцінку себе. Водночас, формування самооцінки на цьому етапі є вкрай важливим, адже воно закладає основи подальшого розвитку дитини. Однією з небезпек даного періоду може бути формування невпевненості в своїх силах або відчуття

власної некомпетентності у дітей молодшого шкільного віку, яке описував Е. Еріксон та визначав як таке новоутворення, що є результатом негативного сценарію розвитку дитини у період молодшого шкільного віку. Основою цього негативного сценарію якраз слугує неадекватна або занадто критична оцінка значимими дорослими діяльності дитини. Тобто, неправильний підхід до оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку може зумовити розвиток неадекватної самооцінки та негативно позначитися на їх подальшій успішності.

Сучасна українська освіта зазнає змін, які мають на меті створити умови для гармонійного розвитку особистості. Ключові зміни, які прописані в реформі Міністерства освіти і науки України під назвою Нова українська школа, напряду стосуються проблеми оцінювання навчальної діяльності молодших школярів. Реформа передбачає такі зміни в початковому підході як орієнтація на школяра, перехід від авторитарного стилю викладання до педагогіки партнерства, побудова довірливих стосунків між учителем та учнем, та заборона розголошення оцінок. Ці зміни є доволі фундаментальними та, враховуючи результати PISA—2018, міжнародного дослідження знань та компетенцій українських учнів, є необхідними .

Однак важливо мати наукове обґрунтування змін, які проводяться. Саме тому оцінка ефективності нових педагогічних підходів, а зокрема різних форм оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку є актуальною та має практичне значення.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ РІЗНИХ ФОРМ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА САМООЦІНКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1 Організація та методи дослідження рівня самооцінки дітей молодшого шкільного віку після використання різних форм оцінювання їх навчальної діяльності.

Метою дослідження є визначення впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на самооцінку дітей молодшого шкільного віку.

Вибірка: 70 дітей молодшого шкільного віку (дослідження проведено на базі приватної школи ThinkGlobal_Березняки). Учні 1—4 класу, віком 6—11 років.

Опис процедури дослідження: дослідження проводилося протягом 5 місяців: листопад 2019 року – березень 2020 року. Деталізований опис дослідження представлено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Опис дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності
на самооцінку дітей молодшого шкільного віку

Дослідження впливу різних форм навчальної діяльності на формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку		
Місяць	Форма оцінювання навчальної діяльності молодших школярів	Методи дослідження рівня самооцінки молодших школярів
Листопад 2019	Конфіденційне оцінювання: відмітка не озвучувалася на уроці, а виставлялася в електронну систему Moodle. У цій системі доступ до відміток має лише учень та його	Проективні методики: 1. «Драбинка» 2. «Дерево» 3. «Намалюй себе»

	батьки. При цьому зберігалось оцінювання навчальної діяльності у ході уроку в форматі надання інформації щодо правильності відповіді учня. Наприклад, «так, абсолютно вірно», або «не зовсім, відповідь потребує уточнення».	Суб'єктивні методики: 1. Спостереження
Грудень 2019	Відкрите оцінювання: відмітка озвучувалася на уроці. Примітка: оскільки правилами школи заборонено озвучувати відмітки окремих учнів, озвучувалися відмітки, які заробили учні за виконання спільного проекту.	Проективні методики: 1. «Драбинка» 2. «Дерево» 3. «Намалюй себе» Суб'єктивні методики: 1. Спостереження
Січень 2020	Відкрите оцінювання проектів учнів за наявності сторонніх спостерігачів (учнів інших класів). Виставленні відміток за самостійні роботи та надання цих робіт учням в кінці уроку для ознайомлення з оцінкою. Заборона розголошувати свою оцінку.	Проективні методики: 1. «Драбинка» 2. «Дерево» 3. «Намалюй себе» Суб'єктивні методики: 1. Спостереження
Лютий 2020	Конфіденційне оцінювання: відмітка не озвучувалася на уроці, а виставлялася в електронну систему Moodle. Проте одразу надавалося детальне вербальне оцінювання якості відповідей учня на уроці.	Проективні методики: 1. «Драбинка» 2. «Дерево» 3. «Намалюй себе» Суб'єктивні методики: 1. Спостереження
Березень	Оцінка через батьків. Відмітка разом з	Проективні методики:

2020	оцінкою надсилається через спеціальний додаток ClassDojo безпосередньо батькам учня. Примітка: такий формат оцінювання виник випадково, через карантин та неможливість надати особистий коментар кожному учню.	<ol style="list-style-type: none"> 1. «Драбинка» 2. «Дерево» 3. «Намалюй себе» <p>Суб'єктивні методики:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спостереження
------	--	---

Задля досягнення мети дослідження, якою є визначення впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку, було використано проєктивні методи, а також спостереження та бесіда.

Для проведення дослідження було використано такі проєктивні методики:

1. Методика "Драбинка" (укладач В. Г. Щур, С. Г. Якобсон);
2. Методика «Дерево» (Автор Д. Лампен, адаптована Л. П. Пономаренко);
3. Методика «Намалюй себе» (А. М. Прихожан і З. Васіляускайте).

Обґрунтування вибору проєктивних методик для дослідження самооцінки дітей молодшого шкільного віку.

«Проективний метод — один з методів дослідження особистості. Заснований на виявленні проєкцій в даних експерименту з подальшою інтерпретацією. Проективний метод характеризується створенням експериментальної ситуації, яка допускає множинність можливих інтерпретацій при сприйнятті її випробуваними. За кожною такою інтерпретацією вимальовується унікальна система особистісних смислів та особливостей когнітивного стилю суб'єкта»[31].

Вибір проєктивних методик зумовлений декількома причинами:

1. Учні не розуміють принципу, за яким методика визначає їх самооцінку, і тому вони не можуть вплинути на результат;
2. Молодші школярі не мають достатнього рівня концентрації уваги, щоб проходити розгорнуті тестування вдумливо, що позначається на якості та достовірності цих результатів;
3. Учні часто прагнуть відповідати певним стандартам і очікуванням дорослих, тому, відповідаючи на питання тестів, вони тяжіють до перебільшення або применшення тих чи інших відомостей про себе. Проєктивні методики, якщо вони невідомі учням, унеможливають таке викривлення результатів;
4. Проєктивні методики дозволяють обійти механізми захисту психіки досліджуваного та отримати більш точну інформацію стосовно досліджуваного явища;
5. Проєктивні методики є простими та цікавими для учнів, тому вони з радістю погоджуються проходити таке тестування.

Деталізований опис методик та процедури дослідження.

1. Методика "Драбинка" (укладач В. Г. Щур, С. Г. Якобсон);

Досліджує:

Рівень самооцінки, уявлення дитини про себе та своє місце серед інших, те, як вона сама оцінює себе та її уявлення про те, як її оцінюють інші.

Процедура дослідження:

Дослідження проводилося окремо у кожному класі. Кожен учасник дослідження отримував ручку та бланк з надрукованим зображенням драбини (див. додаток А). Далі були надані такі інструкції: «Якщо на цій драбині розташувати всіх учнів класу, то на тут будуть знаходитися найкращі учні (експериментатор вказує на 1-шу сходинку), тут – хороші (експериментатор

вказує на 2 та 3-тю сходинки), тут — не хороші, не погані (експериментатор вказує на 4-ту сходинку), тут — погані (експериментатор вказує на 5 та 6-ту сходинки), а тут — найгірші учні (експериментатор вказує на 7-му сходинку). Вам треба намалювати себе на якійсь із цих сходинок». Інструкція повторюється двічі.

Обробка результатів дослідження:

Рівень самооцінки дитини визначається в залежності від того, на яку сходинку вона себе поставила. Адекватну самооцінку символізує 2 та 3 сходинка. Крайній варіант норми, який є наближеним до заниженої самооцінки — 4 сходинка. Завищену самооцінку символізує перша сходинка. Проте варто враховувати, що для перших класів 1-ша сходинка вважається нормою. Занижену самооцінку видає позиція на 5 та 6 сходинці. 7 сходинка показує соціальнодезадаптовану дитину.

2. Методика «Дерево» (Автор Д. Лампен, адаптована Л. П. Пономаренко);

Досліджує:

Рівень соціальної адаптації дитини, оцінку дитиною власних успіхів та свого положення в колективі.

Процедура дослідження:

Дослідження проводилося окремо у кожному класі. Кожен учасник дослідження отримував ручку та бланк з надрукованим деревом із зображенням чоловічків на ньому в різних положеннях, але без цифр (див. додаток Б). Далі були надані такі інструкції: «Уважно роздивіться дерево та чоловічків на ньому. Можливо, чим вище знаходяться чоловічки, тим вищі в нього досягнення. Візьміть олівець та розмалуйте того чоловічка, який нагадує вам вас, ваш настрій або стан у класі». Інструкція повторюється двічі.

Обробка результатів дослідження:

Аналіз результатів здійснювався за допомогою використання такого ж бланку із зображенням дерева та чоловічків, однак пронумерованих (див. додаток В) та з використанням таблиці для інтерпретування даних (див. додаток Г).

Особлива увага при використанні різних форм оцінювання навчальної діяльності приділялася учням, які обирали для себе позиції під номером 14, 13, 21, 20, 5 та 8.

3. Методика «Намалюй себе» (А. М. Прихожан і З. Васіляускайте)

Досліджує:

Самооцінку дітей молодшого шкільного віку, їх ставлення та уявлення про себе.

Процедура дослідження:

Дослідження проводилося окремо у кожному класі. Кожен учасник дослідження отримував 6 олівців (синій, червоний, жовтий, зелений, коричневий, чорний) та листок паперу, складений навпіл. Далі були надані такі інструкції: «Вам треба намалювати 3 людей. 1 людина – це поганий хлопчик або дівчинка. Намалювати цю людину треба чорним та коричневим олівцями. 2 людина – це хороший хлопчик або дівчинка. Цю людину треба малювати синім та червоним олівцями. А 3 людина – це ви. І щоб намалювати себе ви можете використовувати будь-які олівці». Інструкція повторюється двічі. На дошці фіксується те, якими кольорами потрібно малювати кожного з цих людей.

Обробка результатів:

Задля аналізу результатів необхідно врахувати такі особливості «автопортрета»: розмір, його місця на аркуші, повнота зображення, деталізація. Особливу увагу слід приділити кольорам, які були використані. Учень пам'ятає,

що чорний та коричневий було відведено для малюнку поганого учня, а червоний та синій – для малюнку хорошого. Тому варто звернути увагу, які саме кольори переважають у зображенні самого себе. Важливо також зіставити автопортрет з малюнками хорошого і поганого однолітка.

Для проведення дослідження були використані також методи:

1. Спостереження ;
2. Опитування;
3. Анкетування.

Вибір цих методів зумовлений декількома причинами:

1. Наявність постійного доступу до досліджуваних;
2. Прагнення доповнити аналіз самооцінки молодших школярів інформацією, отриманою від інших учасників навчального процесу — викладачів та батьків;
3. Бажання встановити більш довірливі стосунки з батьками задля паралельного тестування ефективності впливу педагогіки партнерства на самооцінку учня молодшого шкільного віку.

Деталізований опис методик та процедури дослідження.

1. Спостереження – це один із методів дослідження особистості, якій передбачає пізнання індивідуальних особливостей психіки людини через вивчення її поведінки.

Досліджує:

Особливості поведінки молодших школярів; зміни, що характеризують прояви того чи іншого рівня самооцінки учня, динаміку цих змін та їх залежність від того методу оцінювання навчальної діяльності, який використовується.

Процедура дослідження:

Спостереження проводилося протягом всього дослідження. Оскільки експериментатор одночасно є викладачем у досліджуваних, спостереження відбувалися на кожному уроці. Фіксувалися значні зміни у поведінці дітей, наприклад прояви ініціативності у сором'язливих учнів, або покращення дисципліни у активних школярів.

Обробка результатів:

Значні зміни у поведінці учнів фіксувалися. Позитивні зміни відзначалися спеціальною відзнакою — кепсом, яка є в оціночній системі школи, на базі якої здійснено дослідження. Кепс отримував учень, який проявляв позитивні зміни у своїй навчальній діяльності (враховувалися зміни, які стосуються не тільки академічної успішності, а й розвитку особистісних якостей, таких як ораторські навички, управління часом і т.п.). Зміни ці порівнювалися з початковими даними самого учня, зібраними на початок листопада місяця 2019 року за допомогою проєктивних методик.

2. Опитування – це один із методів дослідження особистості, який ґрунтується на безпосередній (бесіда, інтерв'ю) психологічній взаємодії дослідника та опитуваного (респондента).

Досліджує:

Ефективність розроблених методичних рекомендацій та програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів.

Процедура дослідження:

Батькам та вчителям, у ході бесіди, пропонувалося відповісти на декілька запитань. Відповіді фіксувалися експериментатором. Опитування батьків проводилося у формі телефонної розмови. Відповіді фіксувалися експериментатором.

Обробка результатів:

Метод використовувався після впровадження розробленої програми та методичних рекомендацій. Результати, отримані від вчителів та батьків використовуються для доповнення результатів оцінювання рівня самооцінки дітей молодшого шкільного віку та оцінки ефективності розробленої програми та методичних рекомендацій стосовно розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів.

3. Анкетування — це один із методів дослідження особистості, який здійснюється задля отримання інформації шляхом письмових відповідей респондентів на систему стандартизованих запитань попередньо підготовлених бланків — анкет.

Досліджує:

Ефективність розроблених методичних рекомендацій та програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів, а також самооцінку учнів та їх мотивацію до навчання.

Процедура дослідження:

Учителі та батьки отримували посилання анкети (див. додаток I) на пошту. Формат: google-форма.

Обробка результатів:

Метод використовувався після впровадження розробленої програми та методичних рекомендацій. Результати, отримані від вчителів та батьків використовуються для дослідження ефективності програми та методичних рекомендацій, а також для доповнення результатів оцінювання рівня самооцінки дітей молодшого шкільного віку.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження

Дослідження проводилось з дотриманням усіх інструкцій. Вибірка складалася з 70 учнів приватної школи ThinkGlobal_Березняки, віком від 6 – 11 років.

Кількісний аналіз результатів дослідження.

Дослідження проведене у листопаді 2019 року має такі результати:

1. Методика «Драбина» має такі показники:

З 70 учнів у 42 спостерігається адекватна самооцінка. 10 учнів показують крайній варіант норми (4 сходинка), 5 учнів мають завищену самооцінку, 11 школярів мають занижену самооцінку, а 2 учні показали надзвичайно занижений рівень самооцінки. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис.2.1.

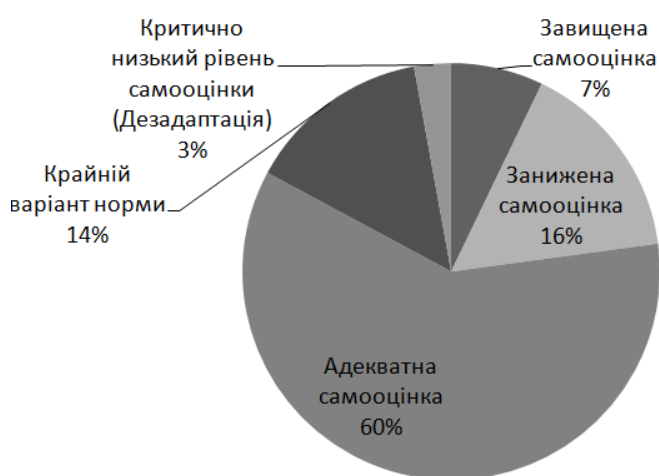

Рис. 2.1. Результати дослідження за листопад 2019 року за методикою «Драбина» (у %)

2. Методика «Дерево» має такі показники :

З 70 учнів 46 спостерігається адекватний рівень соціальної адаптації та комфортний стан (адекватна самооцінка), 8 школярів показують високий рівень домагань та завищену самооцінку, в 12 учнів спостерігається тривожність та сором'язливість (занижена самооцінка), 3 заглиблені в себе та відсторонені від навчання (занижена самооцінка), 1 учень знаходиться у кризовому стані (критично низький рівень самооцінки). Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.2.

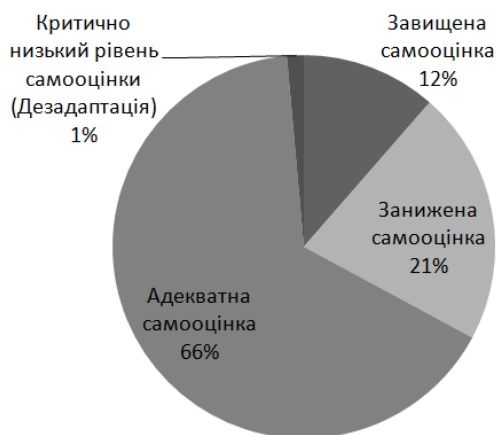

Рис.2.2.Результатидослідження за листопад 2019 за методикою «Дерево»
(у %)

3. Методика «Намалюй себе» має такі показники:

З 70 портретів, створених учнями, 55 свідчать про адекватний рівень самооцінки, 8 учнів зобразили себе наближено до супергероїв, що свідчить про завищену самооцінку, а 7 учнів зображають себе у наближення до варіанту «поганого хлопчика/дівчинки», що сигналізує про понижену самооцінку. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис.2.3.

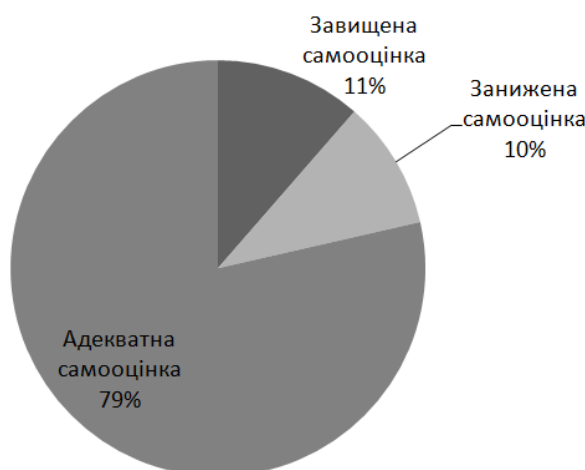

Рис. 2.3. Результати дослідження за листопад 2019 за методикою
«Намалюй себе» (у %)

Дослідження проведене у грудні 2019 року має такі результати:

1. Методика «Драбина» має такі показники :

З 70 учнів у 40 спостерігається адекватна самооцінка. 11 учнів показують крайній варіант норми (4 сходинка), 5 учнів мають завищену самооцінку, 13 школярів мають занижену самооцінку, а 1 учні показує надзвичайно занижений рівень самооцінки. Значних змін не спостерігається. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис.2.4.

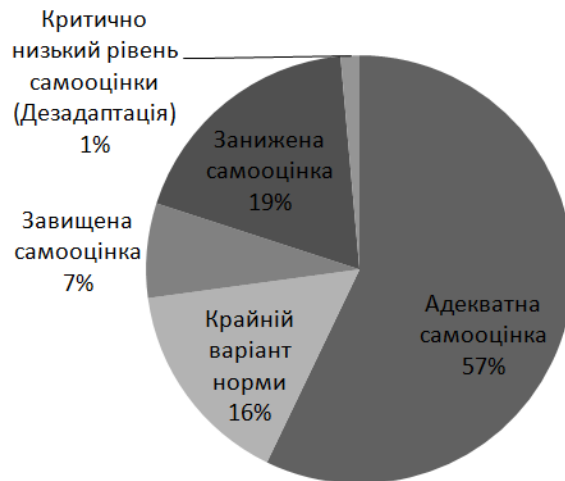

Рис.2.4.Результатидослідження за грудень 2019 за методикою «Драбина» (у %)

2. Методика «Дерево» має такі показники :

З 70 учнів 40 спостерігається адекватний рівень соціальної адаптації та комфортний стан, 9 школярів показують високий рівень домагань та завищену самооцінку, в 16 учнів спостерігається тривожність та сором'язливість, 4 заглиблені в себе та відсторонені від навчання, 1 учень все ще визначає свій стан як кризовий. Незначні зміни в бік збільшення кількості учнів з проявами сором'язливості та тривожності. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.5.

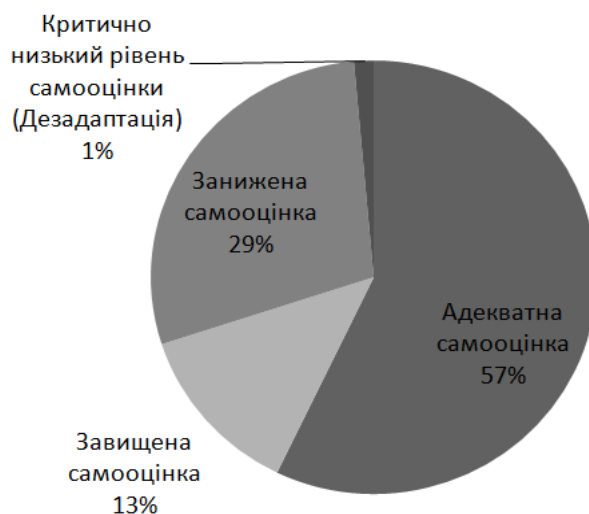

Рис.2.5.Результатидослідження за грудень 2019 за методикою «Дерево» (у %)

3. Методика «Намалюй себе» має такі показники:

З 70 портретів, створених учнями, 53 свідчать про адекватний рівень самооцінки, 7 учнів зобразили себе наближено до супергероїв, що свідчить про завищену самооцінку, а вже 10 учнів зображають себе у наближення до варіанту «поганого хлопчика/дівчинки», що сигналізує про понижену самооцінку. Відмічається незначна тенденція до пониження самооцінки. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.6.

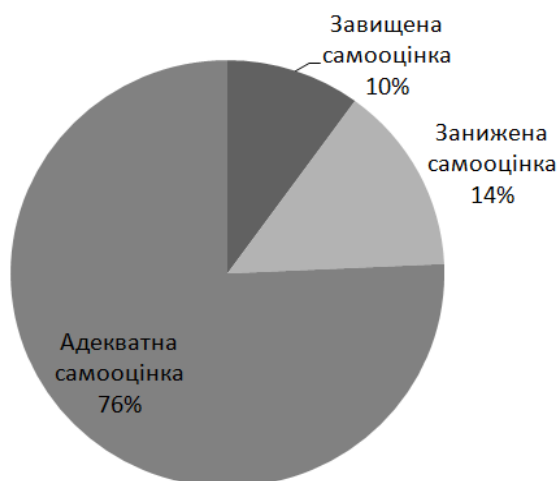

Рис.2.6.Результати дослідження за грудень 2019 за методикою «Намалюй себе» (у %)

Дослідження проведене у січні 2020 року має такі результати:

1. Методика «Драбина» має такі показники :

З 70 учнів у 25 спостерігається адекватна самооцінка, у 15 — крайній варіант норми (4 сходинка), 8 учнів показують завищену самооцінку, 20 — занижену самооцінку, а у 2 школярів виявлено надзвичайно занижений рівень самооцінки. Є відчутна тенденція до пониження рівня самооцінки у порівнянні з попереднім місяцем. Також показник завищеної самооцінки трохи збільшився. Це показує, що самооцінка зміщується у бік неадекватної. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.7.

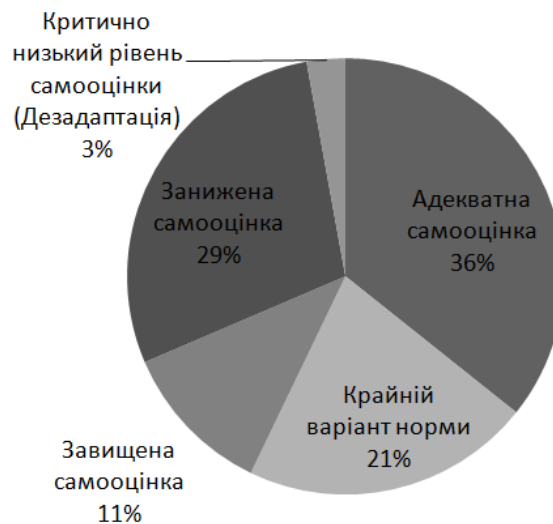

Рис. 2.7.Результати дослідження за січень 2020 за методикою «Драбина» (у %)

Методика «Дерево» має такі показники :

З 70 учнів 29 показують адекватний рівень соціальної адаптації та комфортний стан, 9 школярів все ще мають високий рівень домагань та завищену самооцінку, а от тривожність та сором'язливість тепер виявлено у 30 учнів, виявлено 0 заглиблених в себе та відсторонених від навчання школярів, але 2 учні визначають свій стан як кризовий. Значні зміни в бік збільшення кількості учнів з проявами сором'язливості та тривожності, доволі сильно знизилась кількість дітей, які відчувають себе комфортно та адаптовано. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.8.

Рис. 2.8. Результати дослідження за січень 2020 за методикою «Дерево» (у %)

2. Методика «Намалюй себе» має такі показники:

З 70 портретів, створених учнями, 35 свідчать про адекватний рівень самооцінки, у 8 учнів визначається завищена самооцінка, а 27 школярів зображають себе у наближення до варіанту «поганого хлопчика/дівчинки», що сигналізує про понижену самооцінку. Майже вдвічі збільшилась кількість учнів з заниженою самооцінкою. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.9.

Рис. 2.9. Результати дослідження за січень 2020 за методикою «Намалюй себе» (у %)

Дослідження проведене у лютому 2020 року має такі результати:

1. Методика «Драбина» має такі показники :

З 70 учнів у 30 спостерігається адекватна самооцінка, у 19— крайній варіант норми (4 сходинка), 6 учнів показують завищену самооцінку, 14— занижену самооцінку, а надзвичайно занижений рівень самооцінки відмічається вже тільки в 1 учня. Число учнів з заниженою самооцінкою зменшується. Збільшується крайній варіант норми. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.10.

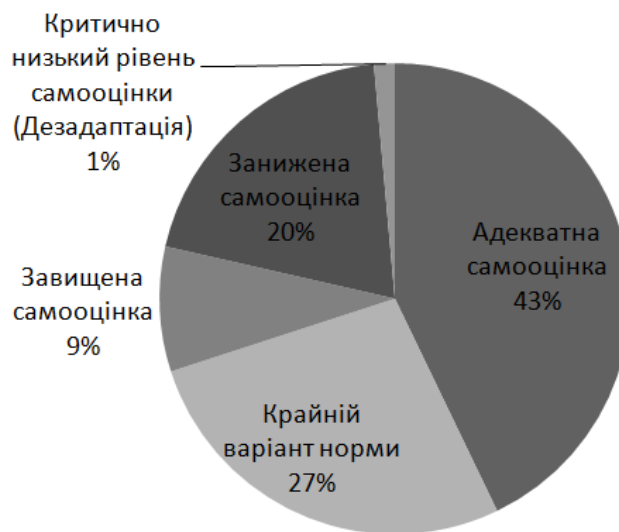

Рис. 2.10. Результати дослідження за лютий 2020 року за методикою «Драбина» (у %)

2. Методика «Дерево» має такі показники :

З 70 учнів 33 показують адекватний рівень соціальної адаптації та комфортний стан, 7 школярів мають завищену самооцінку, тривожність та сором'язливість все ще спостерігається у 30 учнів, не виявлено заглиблених в себе та відсторонених від навчання школярів, також не виявлено учнів, які визначають свій стан як кризовий. Незначні зміни в сторону адекватної самооцінки. Важливим є відсутність учнів, які вважають, що знаходяться у кризовому стані. Проте методика «Драбина» все ще виявляє такого школяра.

Протягом навчання йому рекомендовано приділяти особливу увагу. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.11.

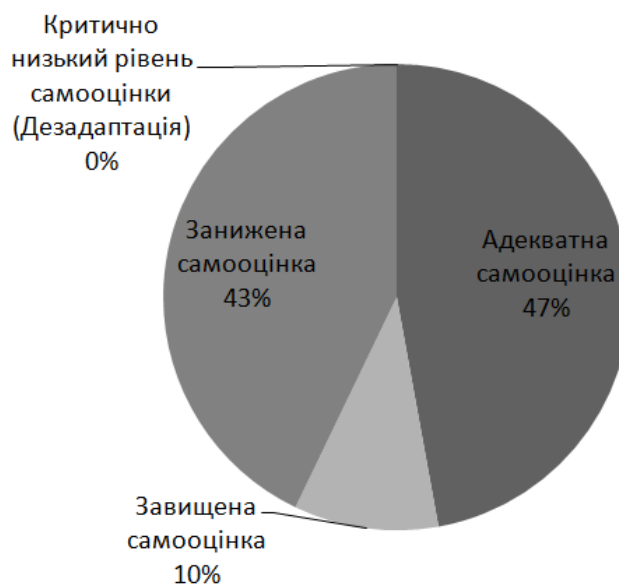

Рис. 2.11. Результати дослідження за лютий 2020 року за методикою «Дерево» (у %)

3. Методика «Намалюй себе» має такі показники:

З 70 портретів, створених учнями, 41 свідчить про адекватний рівень самооцінки, 7 учнів мають завищену самооцінку, а 22 учня мають знижену самооцінку. Незначні зміни в бік адекватної самооцінки. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.12.

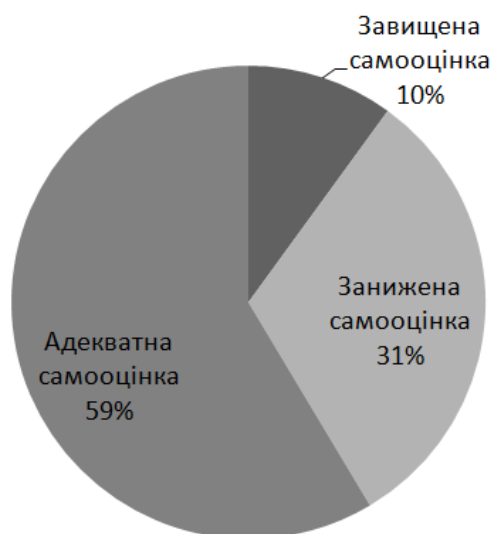

Рис. 2.12. Результати дослідження за лютий 2020 року за методикою «Намалюй себе» (у %)

Дослідження проведене у березні 2020 року має такі результати:

1. Методика «Драбина» має такі показники :

З 70 учнів у 49 спостерігається адекватна самооцінка, у 8— крайній варіант норми (4 сходинка), 3 учнів показують завищену самооцінку, і лише 10— занижену самооцінку, надзвичайно заниженого рівня самооцінки не виявлено. Відчутні зміни: значне збільшення кількості учнів з адекватною самооцінкою, незначне зменшення кількості учнів з завищеною самооцінкою, відсутність школярів з критично низьким рівнем самооцінки. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.13.

Рис. 2.13. Результати дослідження за березень 2020 року за методикою «Драбина» (у %)

2. Методика «Дерево» має такі показники :

З 70 учнів у 51 виявлено адекватний рівень соціальної адаптації, лише у 3 учнів завищена самооцінка, тривожність та сором'язливість спостерігається у лише у 16 учнів, не виявлено заглиблених в себе та відсторонених від навчання школярів, і також не виявлено учнів, які визначають свій стан як кризовий. Значні зміни у бік адекватної самооцінки. Значно зменшилася кількість тривожних та неадаптованих учнів, трохи зменшилася кількість учнів із

завищеною самооцінкою. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.14.

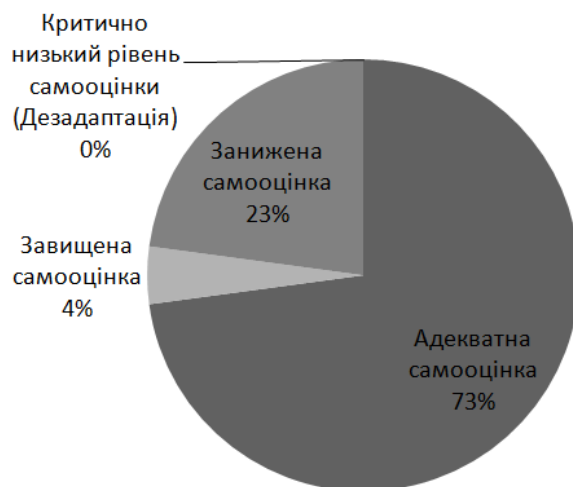

Рис. 2.14. Результати дослідження за березень 2020 року за методикою «Дерево» (у %)

3. Методика «Намалюй себе» має такі показники:

З 70 портретів, створених учнями, 50 свідчить про адекватний рівень самооцінки, 5 учнів мають завищену самооцінку, а 15 учнів мають занижену самооцінку. Незначні зміни в бік адекватної самооцінки. Результати дослідження у відсотках представлені на Рис. 2.15.

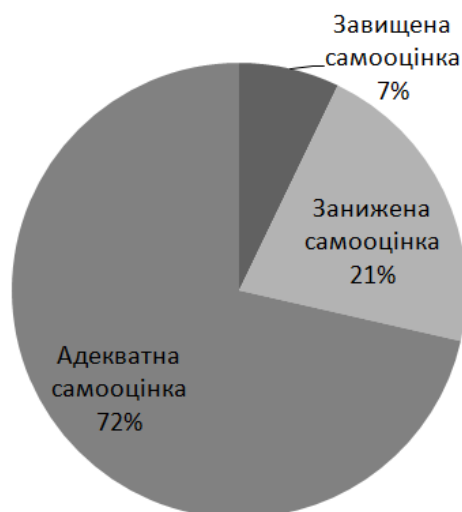

Рис. 2.15. Результати дослідження за лютий 2020 року за методикою «Намалюй себе» (у %)

Щоб визначити рівень самооцінки учня молодшого шкільного віку максимально точно, використовувалося середнє арифметичне від даних, отриманих щомісяця від використання трьох проєктивних методик. Результати дослідження представлено на Рис. 2.16, 2.17, 2.18, 2.19, 2.20.

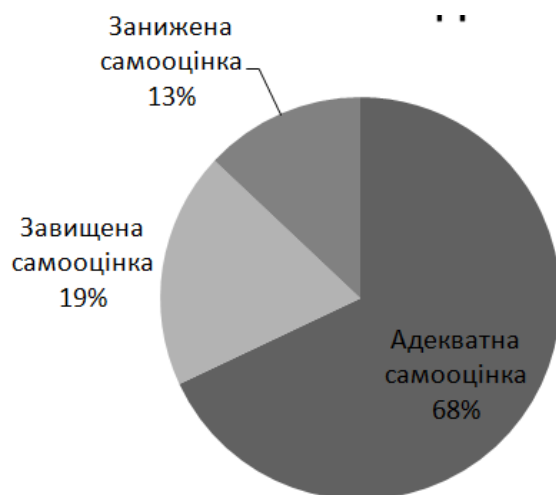

Рис. 2.16. Результати дослідження самооцінки учнів молодшого шкільного віку за листопад 2019 року

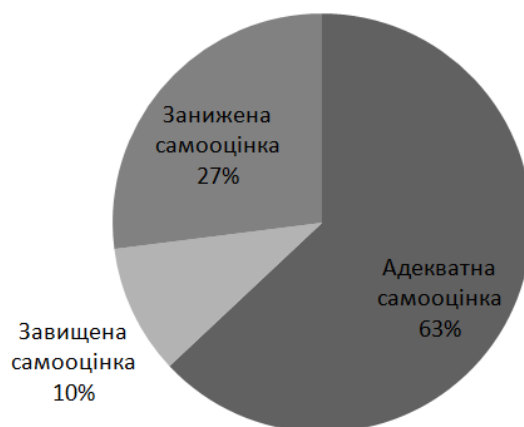

Рис. 2.17. Результати дослідження самооцінки учнів молодшого шкільного віку за грудень 2019 року

Рис. 2.18. Результати дослідження самооцінки учнів молодшого шкільного віку за січень 2020 року

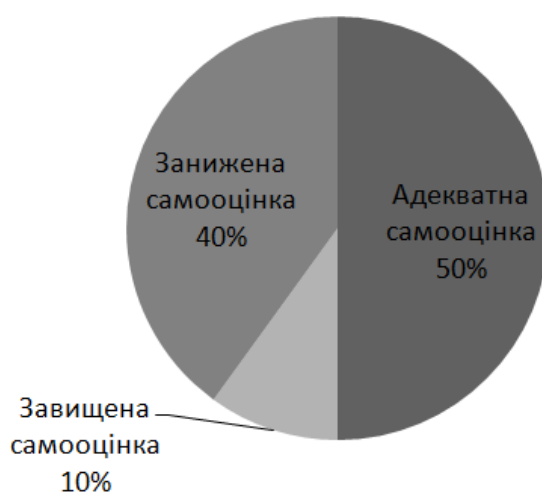

Рис. 2.19. Результати дослідження самооцінки учнів молодшого шкільного віку за лютий 2020 року

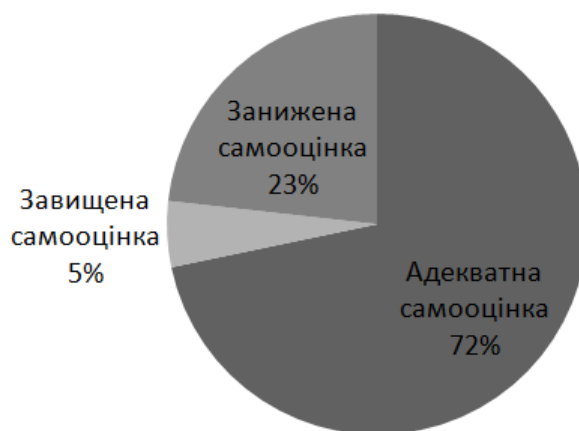

Рис. 2.20. Результати дослідження самооцінки учнів молодшого шкільного віку за березень 2020 року

Для аналізу ефективності тих чи інших форм оцінювання навчальної діяльності доцільно взяти респондентів, які на початок дослідження репрезентували завищену та критично занижену самооцінку, та прослідкувати, які зміни відбулися з ними на кінець дослідження. Також представлено результати учня із адекватною самооцінкою, яка зберігалася протягом дослідження. Для цього створено психологічні портрети цих респондентів.

Респондент з завищеною самооцінкою.

Учень 3-го класу, 9 років. У листопаді 2019 року дослідження самооцінки учня показало завищену самооцінку та рівень домагань. Учень характеризується енергійністю, активністю та гарними когнітивними здібностями. Має сильну нервову систему. Є складнощі з виконанням завдань, що потребують часу, уваги та повторення. Має яскраво виражені лідерські якості. Агресивно реагує на зауваження. Демонструє низький рівень самоконтролю. Спостерігається виражене бажання всім подобатися та бути популярним.

У березні 2020 року дослідження самооцінки учня показало адекватний рівень самооцінки. Отримавши розлогі коментарі стосовно своєї роботи одразу спробував їх врахувати. Отримав винагороду, поведінка закріпилася. Відзначається уважність до коментарів стосовно своєї роботи. Агресивної поведінки не спостерігається. Все ще відзначається низький рівень самоконтролю, що виражається у небажанні вести записи, робити конспекти або вирішувати завдання письмово.

Респондент з заниженою самооцінкою

Учень 2-го класу, 7 років. У листопаді 2019 року дослідження самооцінки учня показало критично низький рівень самооцінки (дезадаптація). Зарано пішов у школу. Має виражені ознаки неготовності до навчальної діяльності: дитяча безпосередність, неуважність, розгубленість, емоційна та мотиваційна незрілість, низький рівень самоконтролю. Слабка нервова система. Включається в роботу тільки з допомогою учителя. Емоційно реагує на

зауваження: відчуження, плач, замкненість. Відчуває себе гіршим за інших. Під час індивідуальної розмови описує себе як «поганого», «присоромленого», «дурного». Відчуває себе гірше за інших та не проявляє активності на уроці, не підіймає руку та не відповідає на питання, які задані йому напряду. Відсторонюється, занурюється в себе. Відкрито не проявляє агресію. Відчуває свою неспроможність щось зробити, безпомічність перед завданнями.

У березні 2020 року дослідження самооцінки учня показало крайній варіант норми (за методикою «Драбинка»). Учень відчуває себе як людина, яка долає труднощі (за методикою «Дерево»), при цьому все ще визначає себе як слабкого (за методикою «Намалюй себе»). Спостерігаються відчутні зміни. Учень більше не визначає свій стан як кризовий та прагне до укріплення власної самооцінки. Учень сам виявив бажання займатися додатково з викладачем. Як результат, на уроці стабільно один раз підіймає руку, проте не завжди наважується відповісти. Дає відповіді на прості питання. Радіє своїм перемогам та починає відчувати себе більш впевнено в класі. Проте, за рекомендаціями експериментатора та інших викладачів, залишається на 2-й рік у 2-му класі. Таке рішення зумовлено психологічною неготовністю учня до навчання та переходу до 3-го класу.

Респондент з адекватною самооцінкою

Учениця 4 клас, 10 років. У листопаді 2019 року дослідження самооцінки учениці показало адекватний рівень самооцінки. Відчуває себе комфортно в колективі, має гарні когнітивні здібності та адекватний рівень домагань. Сильна нервова система. Складнощі у самоконтролі, небажання виконувати завдання, що потребують тривалої концентрації. На зауваження стосовно регулярності своєї роботи не реагує, ніби не чує їх. Проте сила волі та природна цікавість до навколишнього світу періодично допомагають долати ці складнощі.

У березні 2020 року дослідження самооцінки учениці показало адекватний рівень самооцінки. Спостерігається покращення комунікації з

викладачем: учениця реагує на зауваження стосовно своєї роботи, особливо після того, як викладач відмітив це та похвалив. На критику реагує спокійно, до рекомендацій прислухається. Зросла мотивація до навчання, що виражається в бажанні отримати додаткові завдання.

Також протягом всього дослідження проводилося спостереження.

Результати спостереження за учнями молодшого шкільного віку в період з листопада 2019 року по березень 2020 року.

У листопаді 2019 року спостерігалася типова поведінка респондентів (активність на уроках, позитивне ставлення та підтримка одне до одного), оскільки у листопаді форма оцінювання навчальної діяльності була загальноприйнятою у школі і, відповідно, учні звикли до такого формату оцінювання. Особлива увага при спостереженні приділялася двом учням, рівень самооцінки яких, за результатами досліджень, критично низький.

У грудні 2019 року спостерігався високий рівень зацікавленості учнів, прагнення дізнатися свої відмітки. Учні, які мають лідерські якості, найбільше прагнули дізнатися свої відмітки, а також відмітки інших. Своєю реакцією на відмітки розпалювали конкуренцію. У разі, якщо відмітки таких учнів були нижче, ніж вони очікували, вони реагували агресивно та ображалися. Менш активні учні були зацікавлені у своїх відмітках, але відмічалось посилення у них рівня тривожності. Якщо такі учні отримували бали, які не відповідали їх очікуванням або прагненням, вони закривалися у собі, відсторонювалися, або засмучувалися. Декілька школярів (4) плакали, дізнаючись оцінки (така реакція не є типовою для респондентів), декілька (2) вибігали з класу, що теж не є характерною для них поведінкою. Мікроклімат в класах погіршувався. На перервах учні продовжували обговорення своїх відміток. Можна зробити висновок, що озвучування відміток негативно вплинуло на емоційний стан учнів та мікроклімат у класі. А також активізувало конкуренцію, булінг у 1—2 класах, та тривожність у дітей зі слабкою нервовою системою.

У січні 2020 року виявлено, що при оголошенні відміток за участі глядачів (учнів інших класів) респонденти проявляли інтерес та залученість у процес. Це виражалося у тому, що навіть учні 1 та 2 класів протягом всього уроку зберігали тишу та були максимально сконцентровані на тому, що відбувалося біля дошки. Після оголошення відміток та оцінок учні реагували переважно позитивно (варто зазначити, що відмітки переважно були високими). Однак, зворотний зв'язок від батьків показав, що частина учнів були засмучені оцінюванням, оскільки відчували себе недооціненими у порівнянні з іншими (оцінювався командний проект, і кожен з учнів знав, хто яку частину роботи виконав). Можна зробити висновок, що публічне оцінювання колективної роботи призводить до негативних емоцій та демотивації частини дітей. Це пов'язано з тим, що викладач не може максимально об'єктивно оцінити роботу, яка виконана в команді. У той самий час, учні самі ще не можуть об'єктивно оцінювати та порівнювати якість своєї роботи та роботи однокласників. Це створює конфлікт, який провокує негативні емоції та демотивує учнів. Стосунки у колективі стали напружені. З одного боку, командна робота пов'язала дітей. А з іншого – відмітка стала причиною конфлікту між ними.

У лютому 2020 року спостереження показало, що учні-лідери зацікавлені в тому, щоб дізнатися саме свої відмітки. Тривожні діти почувають себе комфортно і такої цікавості до відміток не виявляють. Можна зробити висновок, що дізнатися свої відмітки прагнули діти, які знали, що ці відмітки скоріш за все будуть високими. Переважно метою цього було самоствердження. А діти, які відчували складнощі в засвоєнні матеріалу, дуже раділи, коли отримували вербальне оцінювання з акцентом на їх сильні сторони. Мікроклімат у класах покращився. Понизився рівень нездорової конкуренції. Учні почали підтримувати одне одного. Яскравим прикладом такої підтримки є фраза, яку один учень-лідер сказав іншому учню, який боявся виходити до дошки: «Давай, у тебе вийде. Знаєш, я теж боюся! Але нічого. Краще спробувати, аніж нічого не зробити».

У березні 2020 року спостереження показало надзвичайну ефективність форми оцінювання, коли відмітка та деталізоване оцінювання роботи учня надсилається особисто батькам учня (див. додаток К). Покращилася комунікація з батьками. Вони відзначили, що помітно збільшився рівень мотивації дитини до навчання. Важко надати інформацію стосовно мікроклімату в класах, оскільки навчання відбувалося он-лайн. Проте на уроках з'явилася нова тенденція: учні просять додаткові завдання. На он-лайн уроки протягом 2 тижнів долучалися школярі, які вже перейшли в іншу школу (2 учня) і пояснювали це тим, що хочуть дослухати тему місяця і зробити проект. Протягом он-лайн навчання рівень тривожності у більшості дітей знизився, тоді як учні-лідери, не дивлячись на втрату соціального компоненту навчання, продовжують показувати високі результати.

2.3. Характеристика впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку на їх самооцінку.

У дослідженні було використано п'ять форм оцінювання навчальної діяльності. Кожна форма оцінювання застосовувалася протягом одного місяця, після чого визначався рівень самооцінки учнів молодшого шкільного віку. На основі даних, отриманих від використання проєктивних методик, а також спостереження та анкетування, було визначено, які форми оцінювання навчальної діяльності найбільше сприяють формуванню адекватної самооцінки. Список використаних форм оцінювання навчальної діяльності подано в порядку спадання ефективності.

У березні 2020 року оцінювання навчальної діяльності здійснювалося через батьків. Відмітка разом з оцінкою надсилалася через спеціальний додаток ClassDojo безпосередньо батькам учня. Коментар стосовно роботи учня був деталізований. За результатами емпіричного дослідження рівня самооцінки учнів, ця форма оцінювання навчальної діяльності має позитивний вплив на формування адекватної самооцінки у молодших школярів. 72% респондентів показали адекватний рівень самооцінки. Не виявлено учнів, які визначають

свій стан як кризовий, тоді як на початок дослідження було два таких учня. Спостерігається значне зменшення тривожності в учнів, а також покращення мікроклімату в колективах. Також експериментатором відзначається різке зростання мотивації до навчання, а викладачі відмічають поліпшення навчальних результатів учнів.

У листопаді 2019 року оцінювання навчальної діяльності було конфіденційним: відмітка не озвучувалася на уроці, а виставлялася в електронну систему Moodle. У цій системі доступ до відміток має лише учень та його батьки. При цьому зберігалася оцінювання навчальної діяльності у ході уроку в форматі надання інформації щодо правильності відповіді учня. Наприклад, «так, абсолютно вірно», або «не зовсім, відповідь потребує уточнення». За результатами емпіричного дослідження рівня самооцінки учнів, ця форма оцінювання навчальної діяльності також має позитивний вплив на формування адекватної самооцінки. Ця форма оцінювання навчальної діяльності є загальноприйнятою у школі, тому респонденти звикли до неї. 68% учнів показали адекватний рівень самооцінки. Деякі діти визначали свій стан, як кризовий, і у ході дослідження їм приділялася особлива увага. У порівнянні з іншими формами оцінювання навчальної діяльності, ця форма сприяє формуванню адекватної самооцінки, однак не збільшує мотивацію до навчання та навчальні результати.

У грудні 2019 року оцінювання навчальної діяльності було відкритим: відмітка озвучувалася на уроці. Оскільки правилами школи заборонено озвучувати відмітки окремих учнів, озвучувалися відмітки, які учні заробили за виконання спільного проекту. За результатами емпіричного дослідження рівня самооцінки учнів, ця форма оцінювання навчальної діяльності сприяла зниженню самооцінки у дітей зі слабкою нервовою системою. 63% учнів все ще показували адекватний рівень самооцінки. Однак, значно збільшилася кількість учнів із заниженою самооцінкою. Учні, які визначали свій стан як кризовий, протягом грудня переважно відсторонювалися від виконання

завдань. Їх навчальні результати різко падали. Водночас у класах зросла конкуренція та рівень агресії, а стосунки між однокласниками відчутно погіршилися.

У лютому 2020 року оцінювання навчальної діяльності також було конфіденційним. Відмітка не озвучувалася на уроці, а виставлялася в електронну систему Moodle. Проте одразу надавалося детальне вербальне оцінювання якості відповідей учня на уроці. За результатами емпіричного дослідження рівня самооцінки учнів, ця форма оцінювання навчальної діяльності має негативний вплив на формування адекватної самооцінки. Лише у 50% учнів рівень самооцінки все ще залишався адекватним, тоді як занижений рівень самооцінки показували вже 40% респондентів. 10% учнів із завищеною демонстрували високий рівень агресії, намагалися дізнатися свої відмітки та дискримінувати тих, у кого, на їх думку, відмітки могли бути нижчими.

У січні 2020 року оцінювання навчальної діяльності учнів передбачало відкрите оцінювання проєктів учнів за наявності сторонніх спостерігачів (учнів інших класів). А також протягом місяця учні кожен урок отримували свої самостійні роботи з відмітками. Розголошувати свою відмітку було заборонено. За результатами емпіричного дослідження рівня самооцінки учнів, ця форма оцінювання навчальної діяльності демонструє негативний вплив на формування адекватної самооцінки учнів молодшого шкільного віку. Кількість учнів з адекватною самооцінкою знизилася до 42%, тоді як кількість учнів із заниженою самооцінкою навпаки зросла до 47%. Учителі відзначають, що умови для навчання стали несприятливими, до того ж спостерігається ріст тривожності та агресії серед дітей. Водночас батьками відмічається різке падіння мотивації дітей до навчання.

Можна зробити висновок, що оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку через їх батьків сприяє формуванню адекватної самооцінки молодших школярів. Тоді як озвучування учителем оцінки має

негативний вплив на формування адекватної самооцінки і сприяє збільшенню рівня тривоги та агресії серед молодших школярів.

Висновки до розділу II.

Узагальнюючи результати дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на самооцінку дітей молодшого шкільного віку, яке проводилося протягом 5 місяців, можна зробити такі висновки:

Учні молодшого шкільного віку виявляють значну цікавість до своїх відміток; якщо вони знають, що відмітка буде озвученою, їх увага з процесу переключається на результат: вони слідкують за позначками, які викладач робить у себе в списку (кількість зароблених учнем «плюсиків» протягом уроку визначає його кінцеву відмітку), стають менш уважними до дискусій, відповідей інших, командних ігор, нового матеріалу;

Учні, які мають сильну нервову систему та займають лідерські позиції у класах, найбільше зацікавлені у своїх відмітках. Однак, дізнавшись свої результати, вони провокують нездорову конкуренцію або самостверджуються (використовують образливі слова в сторону тих, хто отримав менше балів), що негативно впливає на мікроклімат у класі;

Учні, які мають слабку нервову систему негативно сприймають оголошення відміток (сум, відсторонення, емоційне реагування, плач, злість). Відмічається також підвищення рівня тривожності у таких дітей та пониження у них мотивації до навчання;

Учні, які показали вкрай низький рівень самооцінки та соціальної адаптації (2 респонденти) не були активними учасниками навчального процесу у місяці, коли використовувалася відкрита форма оцінювання навчальної діяльності. Вони не відповідали на уроках та майже не брали учать у створенні колективних проектів. Однак при використанні конфіденційної форми оцінювання, яка включала в себе розлогий коментар з приводу роботи учня на уроці, їх активність значно підвищилася. Найкраще вони проявили себе в останній місяць, коли оцінювання відбувалося через батьків. Їх продуктивність

зросла, а тривожність знизилася. Можна зробити висновок, що озвучування оцінок має негативний вплив на учнів з низьким рівнем самооцінки;

Повна конфіденційність оцінювання навчальної діяльності (виставлення відміток в електронну систему, без вербальної оцінки роботи учня протягом уроку) показує нижчу ефективність у порівнянні з конфіденційною формою оцінювання, яка включає в себе детальну характеристику якості роботи учня протягом уроку. Остання форма більше сприяє формуванню в учнів адекватної самооцінки, оскільки допомагає їм зрозуміти зв'язок відмітки зі своєю діяльністю;

Найкращі результати показала форма оцінювання навчальної діяльності, яка передбачала надання відмітки та оцінки учню через батьків. Деталізований аналіз роботи учня дозволяв батькам отримати більш повне уявлення про роботу своєї дитини. Вони передавали отримані коментарі переважно у тій формі, в якій вони були надані. Це сприяло формуванню правильної культури оцінювання батьками навчальної діяльності їх дітей. Переважна більшість батьків давали позитивний зворотний зв'язок, дякували за таку форму оцінювання та відмічали не тільки зростання мотивації дитини до навчання, а й ріст власної мотивації виконувати завдання разом з дитиною. Частина батьків зазначали, що формат домашніх завдань і форма оцінювання надали їм можливість більше часу проводити з дитиною, і це принесло їм задоволення (завдання передбачало відео-захист свого проекту, відповідно батьки допомагали своїм дітям записати та змонтувати відео). Більшість батьків зазначили, що таке оцінювання допомагає їм зрозуміти, над чим варто працювати зі своєю дитиною, які її вміння необхідно вдосконалити. А дітям така форма оцінювання допомагає повірити у власні сили. Академічні успіхи учнів молодшого шкільного віку різко покращилися.

РОЗДІЛ III. РОЗВИТОК НАВИЧОК КУЛЬТУРИ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ТРЕНІНГУ ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ВЧИТЕЛІВ

3.1 Особливості розробки програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів в умовах тренінгу для батьків та вчителів

На основі результатів емпіричного дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки у дітей молодшого шкільного віку було розроблено програму розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів для викладачів та батьків.

Програма розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів

Мета програми: розвиток серед викладачів та батьків навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Суб'єкти програми: учні молодшого шкільного віку, їх батьки та вчителі.

Форми реалізації програми:

1. Тренінги для батьків;
2. Тренінг для викладачів.

Методологічна основа:

а) наукові роботи таких вчених як Б. Г. Ананьєв, М. К. Акімова, Л. І. Божович, Л. С. Виготський, Д. В. Ельконіним, В. Т. Козлова, Ж. Піаже, Е. Еріксона, К. Левін та К. Роджерс;

b) результати проведеного протягом 5 місяців дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку.

1. Тренінг для батьків;

У ході спостереження за учнями молодшого шкільного віку було виявлено, що більшість дітей відчують психологічну напругу. Особливо сильний стрес вони переживають тоді, коли не можуть самотійно впоратися із завданням і змушені звернутися по допомогу. Індивідуальні бесіди з учнями показали, що навчання в домашніх умовах часто є стресовим для учня, і цей стрес переноситься на навчання в школі. Задля детального аналізу ситуації та отримання якісних даних, щодо ставлення дітей молодшого шкільного віку до оцінювання навчальної діяльності та її впливу на їх самооцінку була проведена фокус-група (див. додаток Д, Е). Опрацювання відповідей учасників фокус-групи показало, що більшість учнів молодшого шкільного віку визначають рівень значущості оцінювання навчальної діяльності як високий. Також варто зазначити, що високі оцінки переважно асоціюються в учнів з позитивними емоціями («приємно», «класно») та характеристиками («розумний», «молодець»). Відповідно низькі оцінки асоціюються з негативними емоціями та небажаними характеристиками людини, такими як «неуважний», «нерозумний», «поганий». Очевидно, що викладачі не використовують подібні епітети для характеристики навчальної діяльності учнів. Ймовірно подібне оцінювання своєї діяльності учні молодших класів отримують в родинному колі. Підтвердженням цього слугують такі відповіді учнів: «бо батьки зрадіють», «коли я щось не розумію, то засмучуюся і мама свариться», «тато скаже, що я лінивий», «мама кричить на мене, якщо я злюся» і т.п. Можна зробити висновок, що батьки потребують спеціальних знань стосовно того, як реагувати на ті чи інші емоційні прояви дітей у ході навчального процесу.

Задля зменшення психологічної напруги дітей молодшого шкільного віку під час навчання вдома було запропоновано провести тренінг для батьків.

Тема: «Як оцінювати навчальну діяльність дітей молодшого шкільного віку та як реагувати на їх емоційні прояви?»

Мета – розвиток серед батьків навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку, корекція батьківської реакції на прояви емоцій молодших школярів.

Вид заходу: тренінг.

Учасники групового заходу: 35 батьків.

Час заходу: 2 години + 10 хвилин перерви.

План тренінгу представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

План тренінгу для батьків молодших школярів

Вправа	Мета	Опис	Час
Знайомство 1	Пояснити батькам хто перед ними виступає і про що буде говорити.	Ведучий заходу представляється, розповідає про свій академічний та професійний досвід. Дає відповіді на 3 питання: 1. Хто я? 2. Про що я буду розповідати і навіщо це мені? 3. Навіщо це потрібно Вам?	5 хв
Знайомство	Познайомитися з	Кожен з учасників називає	10

2	учасниками тренінгу. Дізнатися, з яким запитом кожен конкретний учасник прийшов, і які проблемні питання хвилюють аудиторію. По можливості дати відповіді на ці питання протягом тренінгу.	своє ім'я, каже в якому класі навчається його дитина, та що саме він хотів би сьогодні дізнатися на тренінгу.	хв
Лекційна частина	Надати батькам інформацію стосовно психологічних особливостей дітей молодшого шкільного віку. Розкрити тему емоцій, їх причин та надати стратегії поведінки для батьків у випадку різних емоційних проявів їх дитини. Пояснити взаємозв'язок між процесом формування самооцінки та оцінюванням навчальної діяльності.	Лекційна частина супроводжувалася мультимедійною презентацією (див. додаток Ж) Розкрито такі питання: 1. Поняття «самооцінка» та її зв'язок із оцінюванням навчальної діяльності 2. Що таке емоції? 3. Звідки вони беруться і для чого вони? 4. Що з ними роботи? 5. Чого не варто робити?	45 хв
Перерва	Відпочинок	Батьки мали змогу випити	10

		чай з солодким, поспілкуватися між собою та обговорити свої враження.	хв
Практична частина Завдання «Намалюйте 2-ку»	Занурити батьків у дитячі спогади та спровокувати витіснені почуття. Визначити ставлення батьків до поганих оцінок, які вони отримували в дитинстві. Отримати матеріал для подальшої роботи.	Стимульний матеріал: аркуш паперу, кольорові олівці та відео супровід. Світло трішки приглушується, на екран виводиться відео з уроку математики, яке знято з ракурсу учня. На відео тиша, учні пишуть контрольну. Учитель уважно і суворо дивиться на клас. У цей час батьки сидять в аудиторії, де зазвичай проходять уроки у 3-го класу. Тобто парти невисокі, стілці маленькі. Вправа спрямована на глибоке занурення у дитячі спогади.	5 хв

Обговорення	Рефлексія. Батьки аналізують свої почуття та почуття інших учасників групи.	Роботи, з дозволу батьків, вивішуються на дошку та обговорюються. Ведучий запитує групу, що означає певна картинка. Група відповідає, а потім автор малюнку підтверджує або спростовує думку групи.	10 хв
Групування малюнків	Визначення батьками декількох ключових моментів, символами яких є оцінки.	Батьки групують картинки за спільними ознаками. Наприклад, ці картинки говорять про сум, а ці про неувважність на уроці, а ці позначають образу чи страх.	15 хв
Відокремлення оцінки від особистості Обговорення Робота в групі	Акцентувати увагу батьків на тому, що у шкільні роки вони ідентифікувалися з своїми оцінками. Скорегувати розуміння батьками оцінок, як частин їх особистостей.	На дошці ведучий малює окремо людину, окремо оцінку. Дає завдання намалювати будь-яку оцінку, але так, щоб вона ніяк не позначала людину. Була символом чогось іншого. Батьки працюють у групах по 3-4 людини обговорюють, як це зробити.	5 хв
Групування нових малюнків	Розмежувати своє Я та оцінку Провести аналогію з тими оцінками, що зараз	Батьки групують картинки за спільними ознаками. Виходить 2 групи «Інтерес/знання» та	10

	отримують їх діти	«Успіх/Досягнення.	
Обговорення та уточнення	Уточнення отриманих знань, закріплення нового ставлення до оцінки.	Батькам пропонується проаналізувати своє ставлення до 2-х категорій. Кожен може прокоментувати, до якої категорії він відносить оцінку.	15
Рефлексія	Дати можливість кожному з учасників за бажанням поділитися власними думками та завдяки цьому краще зрозуміти те, що відбувалося з ним протягом практичної частини	Батьки діляться своїми враженнями, думками та почуттями. Батьки визначають, що саме для них означає оцінка. Розуміють зв'язок емоцій та оцінок.	10
Завершення	Попрощатися з учасниками тренінгу та завершити його.	Ведучий підсумовує заняття, нагадує ключові тези. Дякує всім за увагу. Учасники прощаються.	5 хв

Детальний опис тренінгу представлено у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Опис тренінгу для батьків учнів молодшого шкільного віку

Вправа	Коментар ведучого
Знайомство 1	Ведучий представився, надав детальну інформацію стосовно себе та особливостей організації роботи на цьому заході. Учасники уважні, в аудиторії

	тиша.
Знайомство 2	Батьки дізналися ім'я одне одного, швидко знайшли контакт. Група створила єдине ціле. Ведучим був визначений учасник, який потребує уваги через нервовість та чутливість.
Лекційна частина	Група відчуває себе комфортно та безпечно. Переважна більшість батьки уважно слухають. Частина робить нотатки, частина фотографує слайди презентації. Час від часу виникають питання. Двоє батьків відсторонені, 1 учасниця характеризується підвищеною тривожністю. Лекційний матеріал підвищує рівень її тривожності. Ведучий час від часу акцентує увагу на тому, що емоції – це неконтрольована нами сфера, і ми не винні у тому, що вони в нас виникають. Ця думка повторюється протягом лекційної частини у різних формулюваннях. Рівень тривожності учасниці знижується.
Перерва	Батьки повернулися з перерви майже без запізнень. Свідчить про зацікавленість у роботі. Протягом перерви 5 учасників підходили до ведучого із запитаннями. Свідчить про інтерес та інтенцію до роботи.
Практична частина Завдання «Намалюйте 2-ку»	Завдання оптимальної складності. Учасники швидко зрозуміли, що від них вимагається. Виконання вправи супроводжується емоційними проявами окремих учасників. У трьох учасниць на очах проступають сльози, 2 чоловіків відсторонюються від виконання завдання,

	<p>відмічається агресивне реагування на відеоряд.</p> <p>Протягом виконання вправи у аудиторії повна тиша. По закінченню вправи учасники 2-3 хвилини зберігають тишу.</p>
Обговорення	Обговорення починається із затримкою. Учасники зазначають, що переживали неприємні почуття, поринали у давно забуті спогади.
Групування малюнків	З 35 батьків поділитися своїми малюнками погодилося 30. Малюнки згруповано у дві категорії, яким учасники самостійно дали назву: «Емоції», «Наслідки». Учасники зазначили, що 2-ка спричинює або покарання, або негативні емоції на кшталт приниження, сорому, страху, образи і т.п.
Відокремлення оцінки від особистості Обговорення Робота в групі	Батьки швидко утворюють групи, переважно з тими, з ким вже знайомі. Виходить 5 груп. Динамічне обговорення. Перевищено ліміт часу на 5 хвилин. Свідчить про високий рівень замученості у процес. Ведучий зупиняє дискусію.
Групування нових малюнків	Виходить 2 групи «Інтерес/знання» та «Успіх/Досягнення». Учасники переважно виражають сильне здивування, коли порівнюють ці малюнки з першими. Бачать значну різницю, відзначають сильні емоційні зміни. 5 учасників спостерігають за процесом.
Обговорення та уточнення	У обговорення залучені усі. Дуже активна дискусія. Батьки зазначають, що перші малюнки нібито створювали їх дитячі частини, а другі малюнки – їх дорослі частини. Ведучий підтверджує гіпотезу та надає наукове пояснення. У групі прослідковуються

	такі емоційні стани як здивування, шок, відсторонення, сум та зацікавленість. Свідчить про глибоке емоційне включення учасників у практичну частину заходу.
Рефлексія	Батьки охоче діляться своїми емоціями. Пов'язують свої емоції зі знаннями з лекційної частини. Зазначають, що розуміли, але не усвідомлювали певні тези. Репліки свідчать про високу ефективність заходу. Водночас відмічається втома аудиторії.
Завершення	Учасники дякують за тренінг, аплодують. Окремі учасники затримують ведучого на 20 хвилин, оскільки мають питання. Свідчить про високу ефективність заходу.

У ході тренінгу було розкрито поняття самооцінки та зв'язку процесу її формування з оцінюванням навчальної діяльності. Надано теоретичну інформацію стосовно особливостей емоційних проявів молодших школярів. Проведено корекційну роботу щодо розуміння батьками емоційних проявів та їх особливостей.

Задля підвищення ефективності майбутніх тренінгів варто надалі розділяти респондентів на менші групи, або проводити тренінг у два дні.

Варто зазначити, що опитування, проведене адміністрацією школи, показало, що батьки зацікавлені у відвідуванні подібних заходів. Спільно з адміністрацією школи було вирішено провести ще 2 тренінги для батьків учнів молодшого шкільного віку. Темі тренінгів: «Мотивація дитини», «Нудьга та відраза до навчання». (посилання на мультимедійні матеріали, використані у тренінгах, у додатку 3).

Тренінг для батьків

Мета: розвиток серед батьків навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку

Структура тренінгу для батьків:

1. Вступна частина (активізація уваги, розігрів, емоційне включення у процес);
2. Основна частина (виклад теоретичної інформації, практична вправа на підтвердження отриманих знань);
3. Завершення (рефлексія та відповіді на питання).

Таймінг: 1 година 30 хвилин

Форма проведення: он-лайн з використанням платформи ZOOM.

У вступі важливо створити довірливу атмосферу. Лектор має представитися, розповісти про свій академічний та професійний досвід, аргументувати, чому його варто слухати та довіряти.

Основна частина передбачає виклад теоретичного матеріалу та результатів проведеного дослідження. Були розкриті такі ключові поняття: самооцінка та її види; форми оцінювання навчальної діяльності, інтродекція. Також був описаний взаємозв'язок самооцінки та подальшого розвитку особистості, вплив батьківських коментарів стосовно діяльності дитини на її успішність та ставлення до своєї діяльності. Форма викладу була спрощена, оскільки аудиторія має різний рівень знань з теми. У основній частині батькам також було запропоновано виконати вправу, що спрямована на виявлення в них інтродективів. Кожен мав записати на листочку фрази, які вони говорять собі, коли опиняються в складній або кризовій ситуації. Наступне завдання передбачало відповідь питання: «Чому ви використовуєте саме ці фрази? Звідки вони взялися?». Охочі мали можливість поділитися своїми думками. Ті, хто вирішив озвучити свої записані фрази, відзначили, що це фрази, які вони колись чули від

батьків/вчителів/перших класних керівників і т.п. Завданням вправи було показати батькам, що оцінювання навчальної діяльності глибоко вкорінюється у пам'ять людини і впливає на те, як вона буде оцінювати себе у подальшому житті. Також ще одним завданням вправи було закріплення у батьків знань про те, що фрази, які вони використовують для того, щоб оцінити навчальну діяльність своїх дітей, мають велике значення для психічного здоров'я, гармонійного розвитку, подальшого успіху та щасливого життя молодших школярів.

У завершальній частині підводилися підсумки тренінгу. Батьки ділилися своїми думками, враженнями, емоціями. 20 хвилин було відведено на питання від аудиторії та розбір конкретних випадків.

Тренінг для викладачів

Мета: розвиток серед викладачів навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку

Структура тренінгу для викладачів:

1. Вступна частина (активізація уваги, розігрів, емоційне включення у процес);
2. Основна частина (виклад теоретичної інформації та виконання вправ);
3. Завершення (рефлексія).

Таймінг: 1 година

Форма проведення: он-лайн з використанням платформи ZOOM.

На вступ та завершення відводиться приблизно по 15% від загального часу. 70% часу відводиться на основну частину, виклад теоретичного матеріалу та вправи.

Вступна частина має на меті створити дружню та водночас робочу атмосферу. Задля привернення уваги до важливості психологічного аспекту

педагогічної діяльності викладача учасникам тренінгу запропоновано переглянути емоційно забарвлене відео. Це історія про жінку, яка у молодшому шкільному віці пережила сексуальне насильство, та про те, як деякі з її викладачів допомогли їй пережити це (посилання на відео у додатку Й). Відео використано з метою емоційного залучення учасників до проблемного питання.

Основна частина складається з 2-х блоків: теоретичного та практичного. Теоретичний блок передбачає: актуалізацію знань викладачів стосовно видів самооцінки та особливостей її формування та виклад основних результатів дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки молодшого школяра. Практичний блок передбачає виконання наступної вправи. Викладачі діляться на пари, кожна з яких працює в окремому кабінеті в ZOOM. Одному учаснику надсилається (у приватному повідомленні) роль учня, якого він має грати. Інший учасник залишається у позиції викладача. Його завданням є підбір оптимальної форми оцінювання діяльності «учня». При цьому важливо орієнтуватися на формування адекватної самооцінки. Потім учасники міняються ролями.

Завершальна частина тренінгу передбачає обмін думками та враженнями. Учасники діляться своїми ідеями та почуттями, оцінюють якість знань та досвіду, які вони отримали протягом заняття.

Після тренінгів викладачі та батьки отримали методичні рекомендації стосовно розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

3.2 Оцінка ефективності програми

Після дослідження впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку було визначено, що форма, яка використовувалася у березні виявилася найоптимальнішою. Після її застосування кількість дітей з адекватною самооцінкою значно зростає. Для того, щоб побачити різницю варто порівняти місяць, коли було застосовано найбільш відкриту форму оцінювання навчальної діяльності (січень) та місяць, коли використовувалася конфіденційна форма оцінювання навчальної діяльності учня через його батьків (березень). Порівняльний аналіз рівнів самооцінки учнів у січні та березні, досліджений за допомогою методики «Дерево», представлено у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3.

Порівняльний аналіз рівнів самооцінки учнів у січні та березні

Рівень самооцінки учнів молодшого шкільного віку	Січень 2020 (кількість учнів)	Березень 2020 (кількість учнів)
Адекватна самооцінка	35	50
Завищена самооцінка	8	5
Занижена самооцінка	27	15

З таблиці видно, що форма оцінювання навчальної діяльності, яка була використана у березні, сприяла формуванню адекватної самооцінки у дітей молодшого шкільного віку. Також видно, що кількість дітей з заниженою самооцінкою зменшилася майже вдвічі. Також зменшилася кількість дітей з завищеною самооцінкою. Варто пам'ятати, що дослідження проводилося в умовах різкого та неочікуваного переходу на он-лайн навчання, що могло вплинути на результати.

На основі результатів цих досліджень було створено методичні рекомендації для викладачів та батьків, а також програму розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів в умовах тренінгу для батьків та вчителів.

Протягом квітня викладачі дотримувалися рекомендацій стосовно форми оцінювання навчальної діяльності. Більшість батьків також слідували методичним рекомендаціям. У кінці квітня було проведено аналіз ефективності програми та методичних рекомендацій такими методами як спостереження, опитування та анкетування (див. додатки II, I, І).

Завдяки спостереженню було виявлено, що рівень тривожності учнів понизився, мотивація до навчання зросла, а комунікація викладачів з батьками значно покращилася. Останнє позитивно вплинуло на впевненість в собі та рівень самооцінки учнів. Отримуючи коментарі учителів стосовно своєї роботи через батьків, учні відчували додаткову підтримку. Це допомагало їм впоратися зі складними та незвичними для них завданнями, навіть в умовах он-лайн навчання. Доказом високої ефективності застосування програми та методичних рекомендацій слугують повідомлення, які батьки надсилали викладачу/експериментатору та дописи, які батьки робили у соціальних мережах, описуючи ефективність програми та досягнення своїх дітей (див. додатки Л, М).

Опитування викладачів показало, що завдяки використанню запропонованої форми оцінювання навчальної діяльності, рівень мотивації учнів до навчання значно зрів. З 20 опитаних викладачів, кураторів та асистентів, 15 відмічають, що рівень тривожності у дітей зі слабкою нервовою системою знижується. Усі куратори класів зазначають, що діти з завищеною самооцінкою стали ставити собі більш реалістичні цілі та легше переносити невдачі або зауваження. Також куратори наголошують, що комунікація викладачів з батьками значно покращилася та має позитивний вплив на

емоційний стан дітей. Однак переважна більшість викладачів (17) зазначають, що така форма оцінювання навчальної діяльності потребує багато часу та сил.

Опитування батьків показало, що форма оцінювання навчальної діяльності, яка використовувалася протягом березня місяця, є дуже ефективною та зручною. З 50 опитаних батьків 42 людини зазначили, що хотіли б, щоб така форма оцінювання навчальної діяльності залишилася й надалі. Майже всі батьки (45) зауважили, що помітили позитивні зміни у стосунках зі своїми дітьми. Вони зазначають, що стали краще розуміти, як правильно формулювати оціночні судження, і наголошують, що це сталося завдяки тому, що вони постійно передавали коментарі вчителів дитині та звикли до коректних формулювань. Для 5 респондентів ця форма оцінювання навчальної діяльності не видалася ефективною, оскільки вони не мали часу читати багато коментарів до відміток їх дітей. Проте вони не заперечують, що це може бути ефективним, за умови наявності у батьків достатньої кількості часу. Троє батьків зазначили, що ця форма оцінювання абсолютно змінила їх уявлення про вміння та навички їх дитини. Прикладом може слугувати такий коментар мами учня 3 класу: «Я ніколи не замислювалася над тим, що М. так подобається комп'ютерні науки. Я бачила, що він має високі оцінки, але у нього також високі оцінки і з інших предметів. Тепер я знаю, що він докладє неабияких зусиль, щоб отримати гарну оцінку з мови, а на інформатиці легко все робить і встигає допомагати іншим. Виходить 100 балів з мови і 100 балів з інформатики – це абсолютно різні оцінки». Всі опитані батьки зазначили, що якість комунікації з викладачами покращилася, а це позитивно вплинуло на навчальний процес вдома.

Анкетування складалося з 5 питань, задля залучення більшої кількості батьків до проходження. 50 батьків дали відповіді на запитання. Результати дослідження представлені на рисунках 3.1, 3.2 та 3.3.

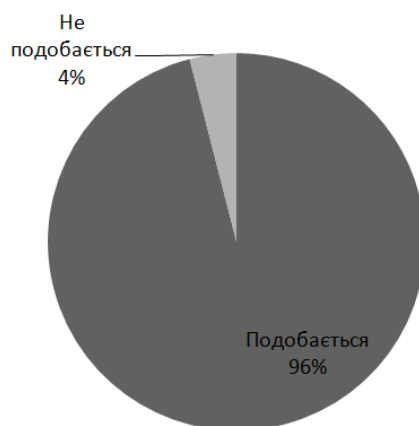

Рис. 3.1. Відповіді батьків на питання "Чи подобається вам нова форма оцінювання навчальної діяльності?"

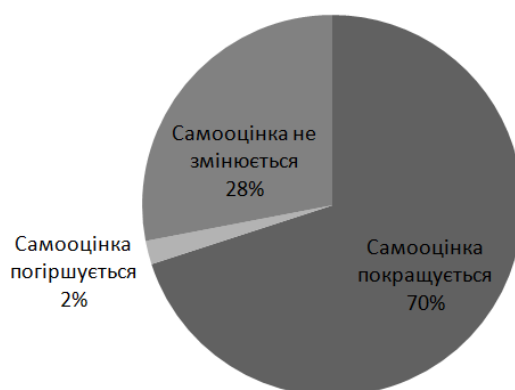

Рис. 3.2. Відповіді батьків на питання: "Як оцінювання вплинуло на самооцінку Вашої дитини?"

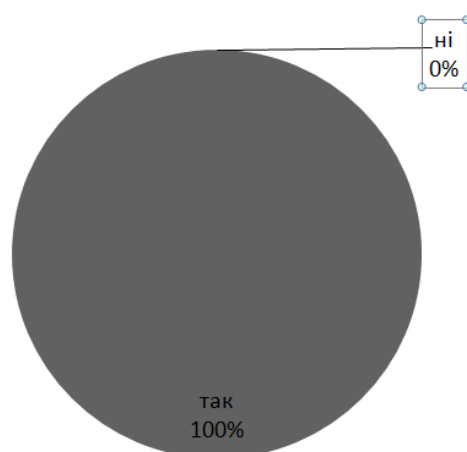

Рис. 3.3. Відповіді батьків на питання: "Чи хотіли б Ви, щоб ця форма оцінювання залишалася й надалі?"

3.3. Методичні рекомендації

Процес формування самооцінки складний, оскільки на нього впливає безліч факторів. У молодшому шкільному віці одним з вирішальних факторів є оцінювання навчальної діяльності молодших школярів. У переважній більшості це оцінювання здійснюється учителем, куратором або іншим представником викладацького складу навчального закладу. Однак не менш важливим є оцінювання навчальної діяльності дитини, яке здійснюють її батьками. Особливо зараз, коли у зв'язку зі світовою пандемією всі учні вимушені перейти на дистанційне навчання.

Вибір оптимальної форми оцінювання навчальної діяльності дитини молодшого шкільного віку є вкрай важливим. Крім того, важливо, щоб ця форма була приблизно однаковою як зі сторони школи, так і зі сторони батьків. Дитина, отримуючи інформацію із зовнішнього світу про якість своєї роботи, інтегрує цю оцінку всередину себе. Тому важливо, щоб ця інформація із зовнішнього світу була максимально об'єктивною. Якщо батьки будуть постійно применшувати здібності дитини, а в школі вона буде отримувати гарні відмітки та похвалу від учителів, то вона не зможе побудувати адекватне уявлення про себе. Дитина присвоїть собі полярні оцінки себе і не матиме чіткої опори всередині. Її самооцінка буде залежати від того, як її оточення буде оцінювати її. Критичне осмислення оцінок оточуючих відбувається набагато пізніше. У молодшому шкільному віці діти повністю асоціюють себе зі своїми відмітками. Саме тому важливо обирати оптимальні підходи до оцінювання навчальної діяльності учня молодшого шкільного віку.

На основі теоретичного аналізу проблеми оцінювання навчальної діяльності молодших школярів та результатів проведеного дослідження для викладачів були розроблені наступні методичні рекомендації стосовно розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

1. Завдання варто підбирати в залежності від типу нервової системи дитини: діти зі слабкою нервовою системою працюють краще без обмежень у часі та при більш тривалій підготовці до відповіді; діти з сильною нервовою системою краще проявляють себе в командних іграх на позиціях лідера, та у завданнях, що потребують швидкої реакції. Відповідно оцінювання навчальної діяльності дітей має враховувати особливості їх нервової системи;
2. Відкрите оцінювання навчальної діяльності (оголошення відміток учнів на уроці) негативно впливає на мікроклімат у класі, тож його використання не рекомендоване. Однак ефективним є надання інформації про відмітку за урок кожному учню окремо, у разі, якщо є чітка заборона ділитися цією інформацією з іншими учнями;
3. Надання розгорнутої інформації стосовно роботи учня на уроці суттєво збільшує його мотивацію до навчання;
4. Найефективнішою формою оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку виявилось оцінювання їх роботи через батьків. Рекомендовано щонайменше раз на місяць надсилати батькам лист, де зазначено відмітку за виконаний учнем проект та розгорнуте оцінювання його роботи. Варто робити акцент на покращеннях, водночас відзначаючи ті аспекти, які потребують уваги. Така форма оцінювання не тільки дозволяє сильніше залучити батьків у навчальний процес, а й формує правильну культуру оцінювання батьками навчальної діяльності їх дітей.

Викладачі та адміністрація школи дуже позитивно сприйняли рекомендації, особливо щодо оцінювання учнів молодшого шкільного віку через батьків, оскільки в умовах карантину та он-лайн навчання така комунікація з батьками має значно понизити рівень їх стресу та тривожності.

На основі теоретичного аналізу проблеми та результатів проведеного дослідження для батьків були розроблені наступні рекомендації стосовно

розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку:

1. Оцінювання навчальної діяльності молодшого школяра – це складний процес, який потребує особливої уваги. Типова форма комунікації батьків з дитиною – це та форма комунікації, яка інтегрується всередину дитини та буде супроводжувати її протягом життя. Про це необхідно пам'ятати, підбираючи фрази для оцінювання навчальної діяльності дитини. Ці фрази будуть формувати її ставлення до себе, своїх сильних та слабких сторін, до невдач та перемог, до світу навколо. Це також буде впливати на формування самооцінки дитини молодшого шкільного віку;
2. Під час оцінювання навчальної діяльності бажаним є фокусування на покращеннях, які спостерігаються. Не рекомендовано порівнювати дитину з досягненнями однолітків, бажано порівнювати дитину з її власними попередніми досягненнями;
3. Використовуйте формулювання, які надсилають викладачі, оскільки ці формулювання ґрунтуються на аналізі роботи учня та визначенні його прогресу;
4. При оцінюванні навчальної діяльності варто зважати на індивідуальні особливості дитини, зумовлені типом нервової системи. Наприклад, не варто вимагати швидкого виконання завдань від дитини, для якої такий темп не є комфортним;
5. Рекомендовано формувати позитивне ставлення до невдач, які є частиною навчального процесу. Підтримка дитини та допомога їй у розв'язанні складних для неї завдань є суттєвим чинником формування толерантності до невдач. Важливо донести до дитини молодшого віку, що не знати щось – це нормально, і це не робить її гіршою від інших. Таке ставлення до невдач допомагає формуванню стабільної самооцінки, яка в майбутньому не буде напряму залежати від досягнень дитини.

Висновки до розділу III

На основі результатів дослідження різних форм оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку було розроблено та проведено тренінги для батьків та вчителів, а також розроблено методичні рекомендації задля формування серед викладачів та батьків навичок культури оцінювання навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку

Встановлено, що реакція учнів на оцінювання, яке передбачає розгорнутий опис їх роботи та здійснюється через батьків, більш адекватна.

В результаті проведення тренінгу батьки зазначили потребу у додаткових знаннях стосовно особливостей формування самооцінки та взаємозв'язку цього процесу з оцінюванням навчальної діяльності. Відповідно було надано ці знання, а також були виявлені та скореговані деструктивні моделі реагування батьків на емоційні прояви дітей молодшого шкільного віку.

Встановлено покращення рівня комунікації батьків з викладачами та відчутне покращення навчальних результатів учнів з тих предметів, на яких активно використовується запропонована форма оцінювання навчальної діяльності.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні здійснено теоретичне та емпіричне вивчення впливу різних форм оцінювання навчальної діяльності на формування самооцінки дітей молодшого шкільного віку. Відповідно мета дослідження досягнута, гіпотеза знайшла своє експериментальне підтвердження. Результатами проведеної теоретичної та емпіричної частини дослідження дозволили зробити наступні висновки:

1. За результатами теоретичного аналізу нами встановлено, що самооцінка – це цінність, якою індивід наділяє окремі сторони своєї особистості та себе в цілому. Самооцінка також є ключовим новоутворенням періоду молодшого шкільного віку, а процес її формування тісно пов'язаний з оцінюванням навчальної діяльності молодших школярів. Вітчизняні та закордонні вчені наголошували на значущості ролі учителя у перші шкільні роки дітей та тих форм оцінювання навчальної діяльності, які він застосовує;
2. Аналіз теоретико-методологічних підходів до оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку показав, що на теренах України переважно застосовувалися підходи до оцінювання навчальної діяльності, що передбачали розголошення відмітки та оцінки учня. Вважалося, що це сприяє покращенню навчальних результатів учнів та збільшенню їх мотивації до навчання. Однак, закордонні педагоги та вчені спростовують ефективність таких підходів та активно впроваджують альтернативні форми оцінювання навчальної діяльності. Українська система освіти також наразі знаходиться на етапі перебудови, запозичуючи такі закордонні підходи до навчання як конфіденційність оцінювання навчальної діяльності та педагогіка партнерства.
3. Емпірично встановлено, що на формування адекватної самооцінки учнів молодшого шкільного віку позитивно впливає така форма

оцінювання їх навчальної діяльності як оцінювання через батьків. Дослідження показало, що використання цієї форми оцінювання навчальної діяльності сприяє також покращенню академічної успішності молодших школярів, зростанню рівня мотивація учнів до навчання та покращенню комунікації між батьками, викладачами та учнями. Цьому сприяють такі сучасні підходи в навчальній діяльності, як педагогіка партнерства та конфіденційність оцінювання навчальної діяльності учнів.

4. За результатами теоретичного та емпіричного дослідження нами розроблено методичні рекомендації та тренінгову програму розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності молодших школярів для батьків та вчителів. Тренінгова програма, яка була реалізована, виявилася ефективною.

Підсумовуючи, варто зазначити, що конфіденційна форма оцінювання навчальної діяльності, за результатами дослідження, показала більшу ефективність для формування адекватної самооцінки учня молодшого шкільного віку, ніж оцінювання, яке передбачає розголошення відмітки учня. У дослідженні запропоновано варіант конфіденційного оцінювання навчальної діяльності через батьків учнів молодшого шкільного віку, який містить в собі оцінку та відмітку. Його ефективність підтверджено. Використання даної форми оцінювання навчальною діяльності інтегрували у свою педагогічну практику більшість викладачів школи, на базі якої було здійснено дослідження.

Проведене магістерське дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Перспективи її вивчення пов'язані із дослідженням інших форм оцінювання навчальної діяльності молодших школярів та їх впливів на розвиток адекватної самооцінки в учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимова М. К. Психофизиологические особенности индивидуальности школьников / М. К. Акимова, В. Т. Козлова. – Москва: Академия, 2002. – 160 с.
2. Амонашвили Ш. А. Обучение, оценка, отметка / Ш. А. Амонашвили. – Москва: Знание, 1980. – 96 с. – (Новое в жизни, науке, технике. "Педагогика и психология").
3. Ананьев Б. Г. Индивидуальное развитие и константность восприятия / Б. Г. Ананьев, М. Д. Дворяшина, Н. А. Кудрявцева. – Москва: Просвещение, 1968. – 336 с.
4. Ананьев Б. Г. Психология педагогической оценки / Б. Г. Ананьев // Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев. – Москва: Педагогика, 1980. – С. 128–268.
5. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев., 2010. – 282 с.
6. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – Питер, 2008. – 400 с. – (Мастера психологии).
7. Божович Л. И. О культурно-исторической концепции Л. С. Выготского и ее значении для современных исследований психологии личности / Л. И. Божович. // Вопросы психологии. – 1988. – №5.
8. Выготский, Л. С. Вопросы детской психологии / Л. С. Выготский. – СПб. : Союз, 1997. – 224 с. – (Психология ребенка)
9. Выготский, Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1999. – 536 с. – (Психология: Классические труды).
10. Выготский, Л. С. Психология / Л. С. Выготский. – М. : ЭКСМО-Пресс, 2000. – 1008 с. – (Мир психологии).
11. Гумелюк О. Є. Психологія Я-концепції / О. Є. Гумелюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 310 с.

12. Давыдов В. В. Виды обучения в общении / В. В. Давыдов. – Москва: Педагогика, 1972.
13. Давыдов В. В. О понятии развивающее обучение / В. В. Давыдов. – Москва: Педагогика, 1995. – 144 с.
14. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального исследования / В. В. Давыдов. – Москва: Педагогика, 1985. – 240 с.
15. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения / В. В. Давыдов. – Москва: ИНТОР, 1996. – 544 с.
16. Джеймс У. Научные основы психологии / У. Джеймс. – Москва: СПб, 2003. – 370 с.
17. Джеймс У. Психология / У. Джеймс., 2018. – 616 с. – (PSYCHE).
18. Ельконін Д. Б. Психологічні умови навчання / Д. Б. Ельконін. – Москва, 1970. – 77 с.
19. Ельконін Д. Б. Психологічні умови навчання // Навчання і розвиток молодших школярів / Д. Б. Ельконін. – Москва, 1970.
20. Кислицкая Л. А. Особенности самооценки первоклассников, готовых и не готовых к школьному обучению / Л. А. Кислицкая. — М.: МГППУ, 2006. — 320 с.
21. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк., 1989. – 608 с.
22. Костюк Г. С. Навчання і психічний розвиток учнів / Г. С. Костюк. – Київ, 1979.
23. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / К. Левин. – Питер: Речь, 2000. – (Мастера психологии и психотерапии).
24. Леонтьев А. Н. Биологическое и социальное в психике человека / А. Н. Леонтьев. // Вопросы психологии. – 1960. – №6. – С. 23—38.
25. Леонтьев А. Н. О формировании способностей / А. Н. Леонтьев. // Вопросы психологии. – 1960. – №1. – С. 7—17.

- 26.Леонтьев А. Н. Ощущение, восприятие и внимание детей младшего школьного возраста // Очерки психологии детей.— М., 1950
- 27.Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – Москва: Изд-во МГУ, 1981. – 584 с.
- 28.Липкина А. И. Самооценка школьника / А. И. Липкина. – Москва: Знание, 1976. – 64 с.
- 29.Максименко С. Д. Проблеми розвиваючого навчання / С. Д. Максименко. – Київ, 1997.
- 30.Максименко С. Д. Пропозиції щодо реалізації "Закону про освіту" / С. Д. Максименко. // Вісник Харківського Національного університету. – 2000. – С. 10–13.
- 31.Максименко С. Д. Психолого-педагогічні аспекти формування особистості в навчально-виховному процесі / С. Д. Максименко. – Київ, 1981.
- 32.Пиаже Ж. Психология интеллекта / Ж. Пиаже. – Питер, 2004.
- 33.Пиаже Ж. Избранные психологические труды/ Ж. Пиаже. — М., 1994.
- 34.Психологический словарь под ред.В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. М.: Педагогика - Пресс, 2001 г., 440 с.
- 35.Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. – Київ: Вища шк., 1982. – 214 с.
- 36.Психологічні особливості розвитку образу світу школярів : моногр. / І. М. Бушай; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. - Чернігів, 2007. - 382 с. - Бібліогр.: с. 344-372. - укр.
- 37.Репкина Г. В. Оценка уровня сформированности учебной деятельности / Г. В. Репкина, Е. В. Заика. – Томск: Пеленг, 1993. – 61 с.
- 38.Роджерс К. Консультирование и психотерапия. Новейшие подходы в психологической практике / К. Роджерс. – 2015: Институт общегуманитарных исследований, 2019. – 200 с. – (Современная психология. Теория и практика).

- 39.Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс. – Москва: Смысл, 2002. – 527 с.
- 40.Роджерс К. Становление личности. Взгляд на психотерапию / К. Роджерс., 2016. – 240 с. – (Современная психология. Теория и практика).
- 41.Рубинштейн С. Л. О мышлении и путях его исследования / С. Л. Рубинштейн. – Москва: Изд-во АН СССР, 1958. – 151 с.
- 42.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн., 1946. – 720 с. – (Мастера психологии; 2).
- 43.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн.. – 960 с. – (Наследие эпох).
- 44.Цукерман Г. А. Виды общения в обучении / Г. А. Цукерман. – Томск: Пеленг, 1993. – 268 с.
- 45.Цукерман Г. А. Как младшие школьники учатся учиться? / Г. А. Цукерман. – Москва: Рига, 2000. – 83 с.
- 46.Цукерман Г. А. Предметность совместной деятельности / Г. А. Цукерман. // Вопросы психологии. – 1990. – №6.
- 47.Цукерман Г. А. Роль сверстников в психическом развитии ребенка / Г. А. Цукерман. // Вопросы психологии. – 1998. – №5. – С. 68.
- 48.Чернобровкін В. М. Психологія прийняття рішень у педагогічній діяльності : дис... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2007. — 480арк. — Бібліогр.: арк. 421-459.
- 49.Чернобровкіна В.А. Психологія особистісної свободи : монографія / В. А. Чернобровкіна ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка". - Луганськ : ДЗ "ЛНУ ім. Тараса Шевченка", 2012. - 487 с.
- 50.Эльконин Д. Б. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников / Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов. – Москва: Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1962. – 287 с.
- 51.Эльконин Д. Б. Мышление младшего школьника / Д. Б. Эльконин // Очерки психологии детей / Д. Б. Эльконин. – Москва: Педагогика, 1951.

- 52.Эльконин Д. Б. Проблема обучения и развития в трудах Л. С. Выготского / Д. Б. Эльконин. // Вопросы психологии. – 1966. – №6.
- 53.Эльконин Д. Б. Психология игры / Д. Б. Эльконин., 1978. – 304 с.
- 54.Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника / Д. Б. Эльконин. – Москва: Институт практической психологии, 1997. – (Психологи Отечества).
- 55.Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон., 2019. – 448 с.
- 56.Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон., 1996. – 344 с.
- 57.Вирішує школа: як підвищуватимуть кваліфікацію вчителів [Електронний ресурс] // Освіторія. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvitoria.media/experience/vyrishuye-shkola-yak-pidvyshhuvatymut-kvalifikatsiyu-vchyteliv/>.
- 58.3 Новим роком: 12 новацій української освіти у 2020 [Електронний ресурс] // Освіторія. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvitoria.media/experience/z-novym-rokom-12-novatsij-ukrayinskoyi-osvity-u-2020-mu/>.
- 59.Інтерв'ю в.о. міністра освіти Любомири Мандзій [Електронний ресурс] // radiosvoboda. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.radiosvoboda.org/a/30575201.html>.
- 60.Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ [Електронний ресурс] // Нова українська школа. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/>.
- 61.Населення України оцінює якість вищої освіти в Україні переважно як середню [Електронний ресурс] // ЄвроОсвіта – Режим доступу до ресурсу: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1052>.
- 62.НАЦІОНАЛЬНИЙ ЗВІТ за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 [Електронний ресурс] // Український центр

оцінювання якості освіти. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:
https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf.

63. Оцінювання по-новому: як закордонний досвід оцінювання в початкових класах можна використати в Україні [Електронний ресурс] // Нова українська школа. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://nus.org.ua/articles/otsinyuvannya-po-novomu-yak-zakordonne-otsinyuvannya-v-pochatkovyh-klasah-mozhna-vykorystaty-v-ukrayini/>.
64. РЕФОРМА НУШ ДІЙСНО ПОТРІБНА УКРАЇНІ – РЕЗУЛЬТАТИ PISA ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ЦЕ І ВКАЗУЮТЬ, ЯК ЗРОБИТИ ЗМІНИ ЕФЕКТИВНІШИМИ [Електронний ресурс] // Міністерство освіти та науки України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:
<https://mon.gov.ua/ua/news/reforma-nush-dijsno-potribna-ukrayini-rezultati-pisa-pidverdzhuyut-ce-i-vkazuyut-yak-zrobiti-zmini-efektivnishimi>.
65. Свідоцтво досягнень [Електронний ресурс] // Міністерство освіти та науки України – Режим доступу до ресурсу:
https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/05/21/tabel_new.pdf.
66. У МОН ПІДГОТУВАЛИ НОВУ МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ДЛЯ ПЕРШИХ КЛАСІВ [Електронний ресурс] // Міністерство освіти та науки України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://mon.gov.ua/ua/news/u-mon-pidgotuvali-novu-model-ocinyuvannya-dlya-pershih-klasiv>.
67. Уряд опублікував новий Держстандарт початкової освіти (ДОКУМЕНТ) [Електронний ресурс] // Нова українська школа. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.

- 68.Школа без оцінок: ефективно чи ні? [Електронний ресурс] // BBC Capital.
– 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-cap-50814206>.
- 69.Як по-новому оцінюватимуть учнів перших класів [Електронний ресурс]
// Нова українська школа. – 2018. – Режим доступу до ресурсу:
<https://nus.org.ua/articles/yak-po-novomu-otsinyuvatymut-uchniv-pershyh-klasiv/>.
- 70.4 Versions of Family-School Partnerships [Електронний ресурс] // Beyond
the Bake Sale—The Essential Guide to Family-School Partnerships. – 2007. –
Режим доступу до ресурсу:
https://ksdetasn.s3.amazonaws.com/uploads/resource/upload/1294/BeyondtheBakeS_rubric.pdf.
- 71.Differences in Education Systems: A Political Science Perspective
[Електронний ресурс] // Central European University – Режим доступу до
ресурсу: <https://www.ceu.edu/article/2019-02-20/differences-education-systems-political-science-perspective>.
- 72.Education and Training MONITOR 2018 [Електронний ресурс] //
Publications Office of the European Union,. – 2018. – Режим доступу до
ресурсу: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/volume-1-2018-education-and-training-monitor-country-analysis.pdf>.
- 73.Education Research by RAND Europe [Електронний ресурс] // RAND
Europe – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.rand.org/randeurope/research/education.html>.
- 74.Family-School Partnerships: 9 Beliefs and Attitudes for Success
[Електронний ресурс] // ISA – Режим доступу до ресурсу:
<https://www.studentachievement.org/blog/9-beliefs-and-attitudes-that-foster-collaborative-family-school-partnerships/>.
- 75.How do Sweden's Pisa school results compare to other countries?
[Електронний ресурс] // thelocal. – 2019. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.thelocal.se/20191203/how-do-swedens-pisa-school-results-compare-to-other-countries>.

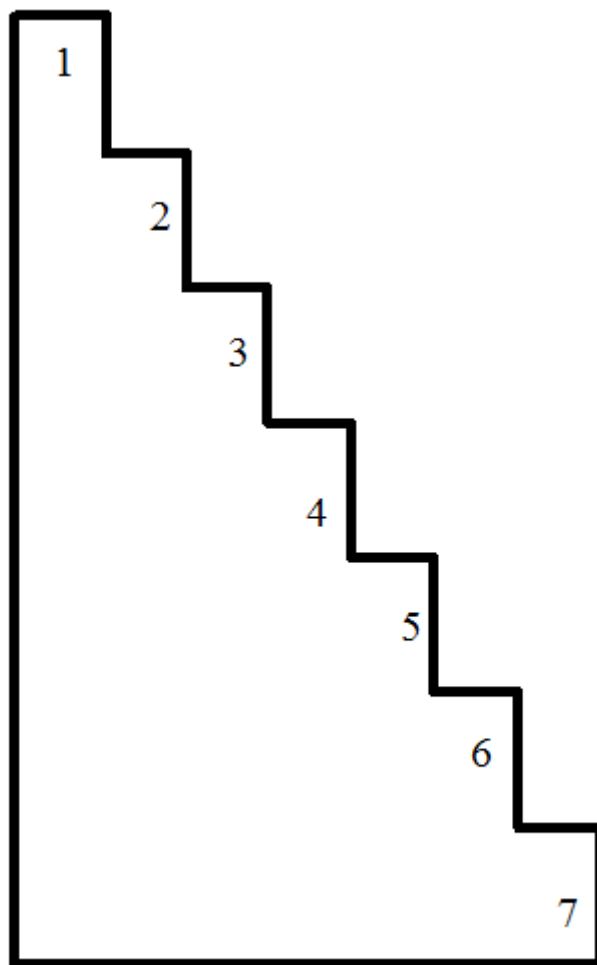
76. National Standards for Family-School Partnerships [Электронный ресурс] // National PTA – Режим доступа до ресурсу: <https://www.pta.org/home/run-your-pta/National-Standards-for-Family-School-Partnerships>.
77. Parent Involvement: A Survey of Teacher Practices [Электронный ресурс] // The Elementary School Journal. – 1982. – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/249134215_Parent_Involvement_A_Survey_of_Teacher_Practices.
78. School education in Sweden: strengths and challenges [Электронный ресурс] // researchgate. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: https://www.researchgate.net/publication/277570820_School_education_in_Sweden_strengths_and_challenges.
79. Should Schools Change How They Grade Students During the Pandemic? [Электронный ресурс] // The New York Times. – 2020. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.nytimes.com/2020/04/06/learning/coronavirus-schools-grading.htm>.
80. Sweden Student performance (PISA 2018) [Электронный ресурс] // gpseducation. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=SWE&treshold=10&topic=PI>.

ДОДАТКИ

Додаток А

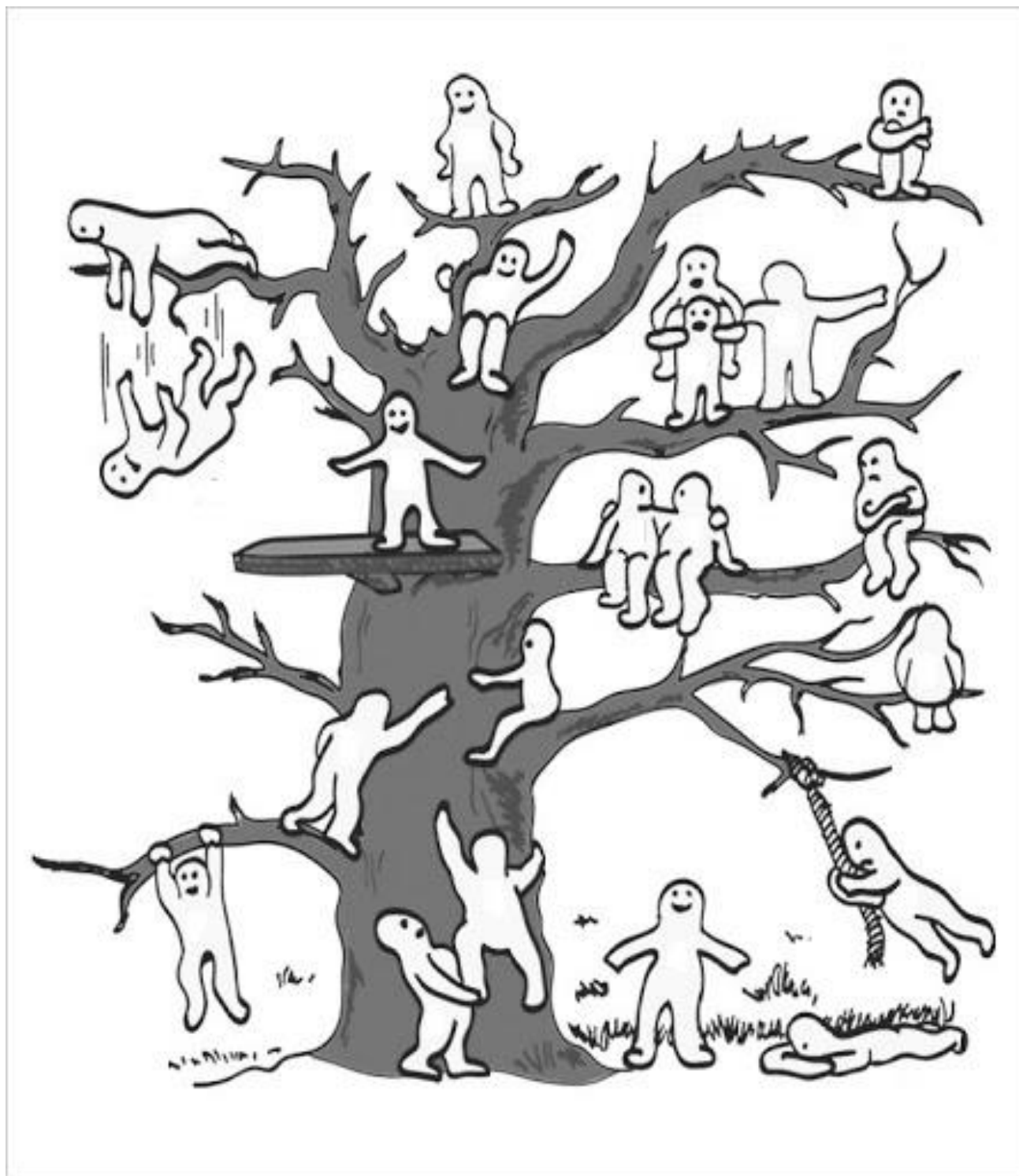
Стимульний матеріал

Методика «Драбинка»(укладач В. Г. Щур, С. Г. Якобсон);

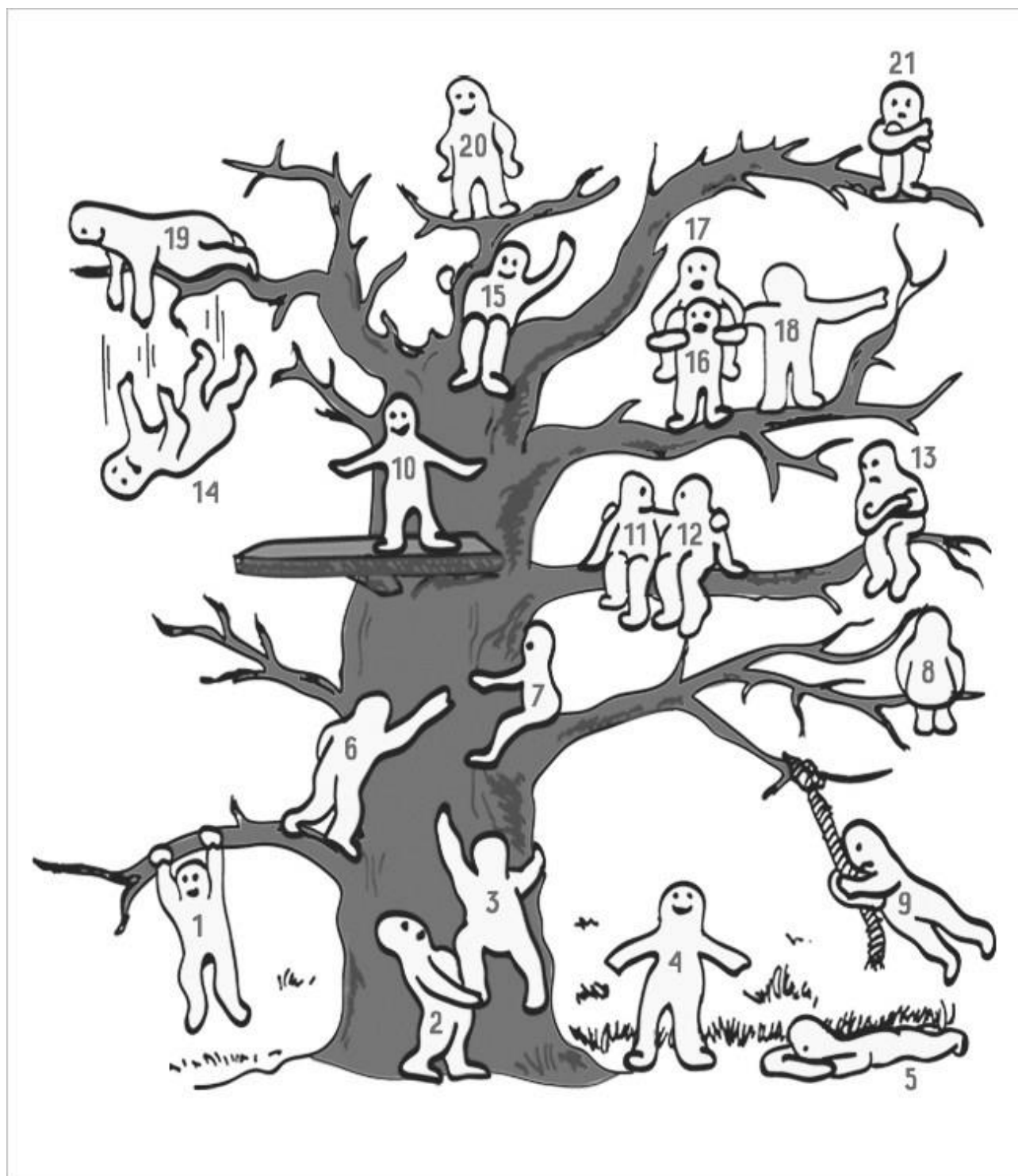
Стимульний матеріал

Методика «Дерево» (Автор Д.Лампен, адаптована Л.П.Пономаренко);

Бланк для інтерпретації результатів

Методика «Дерево» (Автор Д. Лампен, адаптована Л.П.Пономаренко);

Таблиця для інтерпретація результатів методики "Дерево"

№ чоловічка на дереві	Характеристика
1, 3, 6, 7	Учень має прагнення до подолання труднощів
2, 11, 12, 18, 19	Дружелюбність, соціальна адаптованість
4	Стабільна позиція, яка характеризується прагненням досягати успіху, не докладаючи багато зусиль
5	Сором'язливість, втомлюваність, низька продуктивність, загальна слабкість
9	Прагнення до веселощів, домінування ігрового мотиву
13, 21	Тривожність, замкнутість
8	Заглиблення всередину себе, відсторонення від навчального процесу
10, 15	Адекватний рівень адаптації, комфортний стан
14	Кризовий стан
20	Завищена самооцінка, установка на лідерство, честолюбство

ФОКУС-ГРУПА

Мета – отримання якісних даних, щодо ставлення дітей молодшого шкільного віку до оцінювання навчальної діяльності та її вплив на їх самооцінку.

Учасники фокус групи: 70 учнів молодшого шкільного віку.

Питання для обговорення у фокус-групі.

1	Як ви думаєте, оцінки в школі важливі? Чому?
2	Якщо хтось отримав 100 ХР, що це означає? (для вас, для батьків, вчителів, друзів)?
3	Якщо хтось отримав 20 ХР, що це означає? (для вас, для батьків, вчителів, друзів)?
4	На вашу думку, як оцінки впливають на того, хто їх отримує?
5	Як ви вважаєте, впевненість в собі залежить від того, які оцінки учень отримує? Чому?
6	Як ви вважаєте, які оцінки більшість дітей хоче отримувати? Чому?

* У запитаннях використано термін «ХР», задля кращого розуміння учнями питань. ХР – це система оцінювання, яка працює у школі, де навчаються респонденти. Тому слова «бал» чи «оцінка» можуть бути не зовсім зрозумілі учням 1—4 класів цієї школи.

Наводимо приклад протоколу обговорення фокус-групового дослідження.

Протокол обговорення фокус-групового дослідження

Місце проведення: місто Київ, приватна школа ThinkGlobal Березняки, п—кт П.Тичини, 18—В.

Дата проведення: 10, 11, 12 грудня 2019 року.

Учасники: учні 1-4 класів, віком від 6 до 11 років. Загальна кількість учасників – 70. Учасники були поділені на 3 групи.

Запитання 1: Як ви думаєте, оцінки в школі важливі? Чому?

Відповіді:

- Так, бо їх дивляться люди, які працюють в інституті і роблять вибір, брати тебе чи ні;
- Ні;
- Так, тому що хтось отримує бали;
- Так, бо мама зрадіє;
- Важливі, бо батьки зляться, якщо оцінки погані;
- Так, тому що оцінки мотивують дітей;
- Так, бо вчитель хоче навчити нас ними;
- Так, бо гарна оцінка дає змогу перейти в наступний клас;
- Так, бо бали показують що ти гарно працював на уроці;
- Важливі, бо це впливає на мої емоції;
- Я не знаю, може важливо, а може і ні;
- Так, бо вони радують.

Запитання 2: Якщо хтось отримав 100 ХР, що це означає? (для вас, для батьків, вчителів, друзів)?

Відповіді:

- Це гарно, він розумний;
- Він молодець, бо всім буде приємно і мамі, і вчительці;
- Що він молодець;
- Що він добре відповідав на уроці;
- Це означає, що він молодець;
- Це класно;
- Це добре для батьків.
- Це круто, бо йому напевно щось за це подарують.

Запитання 3: Якщо хтось отримав 10 ХР, що це означає? (для вас, для батьків, вчителів, друзів)?

Відповіді:

- Всі можуть помилятися;
- Він теж молодець;
- Це дуже погано, і для батьків це дуже погано, я завжди хочу отримувати більше всіх ХР;
- Це найнижча оцінка;
- Не дуже добре, бо ти погано зробив завдання;
- Що він гірше вчиться;
- Це сумно.
- Це значить, що він нерозумний, нічого не робив і тому погано вчиться;
- Не слухає на уроках.
- Мені його шкода, бо тато напевно буде на нього кричати чи казати, що він дурний.

Запитання 4: Які оцінки більшість дітей хоче отримувати? Чому?

Відповіді:

- 100 – щоб похизуватися;
- 100 – бо це найкраща оцінка (+4 схожі відповіді);

- Гарні оцінки, тому що за це їх всі хвалять;
- Найбільшу, бо її будуть перевірити.

Запитання 5: Як оцінки впливають на того, хто їх отримує?

Відповіді:

- Нормально;
- Не хочу відповідати (+2 схожі відповіді);
- Дивлячись які оцінки;
- Гарні оцінки гарно впливають, а погані – дуже погано;
- Це таємниця.
- Так на нього потім будуть дивитися батьки.

Запитання 6: Як ви вважаєте, самооцінка (те, як ви себе оцінюєте) залежить від того, які оцінки учень отримує? Чому?

Відповіді:

- Треба вірити в себе;
- Так, оцінка це і є твоя самооцінка;
- Не залежить;
- Залежить;
- Так, я більш впевнений, тому що я знаю, що гарно вчуся в школі;
- Якщо гарна, то я радісний, якщо погана, то я сумний;
- Коли я отримую велику оцінку, я в себе більш вірю;
- Так.
- Не впевнений.

Висновки:

Опрацювання відповідей учасників фокус-групи показує, що більшість учнів молодшого шкільного віку визначають рівень значущості оцінювання навчальної діяльності як високий. Також варто зазначити, що високі оцінки переважно асоціюються в учнів з позитивними емоціями («приємно», «класно»)

та характеристиками («розумний», «молодець»). Відповідно низькі оцінки асоціюються з негативними емоціями та небажаними характеристиками людини, такими як «неуважний», «нерозумний».

Можна зробити висновок, що на емоційний стан учнів молодшого шкільного віку впливають оцінки і вони це розуміють. Однак вони не мають єдиної думки стосовно того, чи впливає оцінка на їх впевненість в собі.

Фото з проведення фокус групи

Мультимедійна презентація тренінгу для батьків молодших школярів

Посилання:

https://drive.google.com/open?id=1msxC_5UJFAwnQf36ybbXcTZoeDCybhBW

+ стимульний матеріал:

Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Ну що у тебе за вигляд?	
Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Перестань тут бігати, ти мені заважаєш!	
Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Ти не міг би тихіше?	
Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Скільки можна бегать?	
Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Куди ти подів шапку?	
Ти—повідомлення	Я—повідомлення
Не чіпай! Це занадто важко! Ти не втримаєш!	

Мультимедійні презентації тренінгів для батьків молодших школярів

Посилання на лекцію на тему «Нудьга та відраза у навчанні»: <https://drive.google.com/open?id=1gBBEZ19EJ—AaO4o5kD2quZeCChyvHuR>

Посилання на лекцію на тему: «Мотивація»:
<https://drive.google.com/open?id=13CFSA7K2XUR7dthV8UeQazDeID0rnO1o>

+ фото з проведення лекцій

Опитування батьків стосовно ефективності методичних рекомендацій та програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку

1. Чи бачили Ви зміни у формі оцінювання навчальної діяльності Вашої дитини?
2. Чи вважаєте Ви, що ці зміни були ефективними? Чому?
3. Які недоліки у цій формі оцінювання навчальної діяльності Ви бачите?
4. Чи користувалися Ви методичними рекомендаціями при оцінюванні навчальної діяльності Вашої дитини?
5. Якщо користувалися, то які зміни Ви побачили?
6. Як Ви вважаєте, чи покращилася самооцінка Вашої дитини?
7. Чи збільшилася мотивація Вашої дитини до навчання?
8. Чи покращилася якість комунікації з викладачами?
9. Чи змінилися Ваші стосунки з дитиною після того, як Ви почали використовувати методичні рекомендації щодо оцінювання її навчальної діяльності? Якщо так, то як саме?
10. Чи хотіли б Ви, щоб така форма оцінювання навчальної діяльності залишалася й надалі?

**Анкетування батьків стосовно ефективності методичних рекомендацій
та програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної
діяльності дітей молодшого шкільного віку**

1. ПІБ
2. У якому класі навчається Ваша дитина?
 - a) 1
 - b) 2
 - c) 3
 - d) 4
3. Чи подобається Вам нова форма оцінювання навчальної діяльності Вашої дитини?
 - a) Так
 - b) Ні
4. Як, на Вашу думку, ця форма оцінювання вплинула на самооцінку Вашої дитини?
 - a) Самооцінка покращується (з завищеної або заниженої наближається до адекватної)
 - b) Самооцінка погіршується (самооцінка зміщується в бік завищеної або заниженої)
 - c) Самооцінка
 - d) не змінюється
5. Чи хотіли б Ви, щоб ця форма оцінювання залишалася й надалі?
 - a) Так
 - b) Ні

Опитування учителів стосовно ефективності методичних рекомендацій та програми розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку

1. Чи користувалися Ви методичними рекомендаціями при оцінюванні навчальної діяльності учнів?
2. Чи вважаєте Ви запропоновану програму розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності дітей молодшого шкільного віку ефективною?
3. Чи бачите Ви позитивний вплив запропонованої у програмі розвитку навичок культури оцінювання навчальної діяльності на самооцінку дітей молодшого шкільного віку? Якщо так, то який?
4. Чи збільшилася мотивація учнів до навчання?
5. Чи покращилася якість комунікації з батьками?
6. Які недоліки у цій формі оцінювання навчальної діяльності Ви бачите?
7. Чи хотіли б Ви, щоб така форма оцінювання навчальної діяльності залишалася й надалі?

<https://www.youtube.com/watch?v=GX9woZi0HUY&feature=youtu.be>

**Приклади оцінювання навчальної діяльності учнів, яке було використано
у березні 2020 року**

Вітаю!

Отримала відео **Михайла**

Оцінка: 80 ХР

Коментар:

Важливою частиною проектної роботи є створення власного продукту (плакату, лепбуку, карти, відеоролику, малюнку, аплікації або будь-чого, що передбачає фізичну репрезентацію матеріалу). Це потрібно для того, щоб у учнів суха теоретична інформація поєднувалася із творчим процесом – процесом створення певного продукту. Працюючи над створенням наприклад плакату, учень використовує набагато більше ресурсів свого мозку, але цей процес водночас є й більш ефективним. Це дозволяє не тільки краще запам'ятати матеріал, а й відкрити у собі ті чи інші схильності, розвивати певні вміння та врешті решт відчувати власні бажання (часто після таких робіт учні розуміють, що їм більше подобається робити).

Для того, щоб отримати максимальний бал за проект необхідно представити цей продукт (який може існувати окремо від презентації).

Що стосується відео презентації, то тут Михайло впорався чудово. Він дотримався всіх правил презентації, подавав матеріал чітко і зрозуміло, та добре тримався перед камерою. Якість презентації матеріалу дуже висока, адже те, що розповідав Михайло може зрозуміти не підготовлена аудиторія.

Чудова Робота!

Дякую за виконану роботу! Сподіваюся ви отримали задоволення в процесі)

Бажаю гарного дня та не хворійте!

Приклади оцінювання навчальної діяльності учнів, яке було використано у березні 2020 року (продовження)

Вітаю!

Отримала відео **Міри**.

Оцінка: 100 XP

Коментар:

Чудовий результат! Робота виконана на дуже високому рівні!

Проект: створений макет чудово ілюструє природне явище, про яке розповідала Міра. Макет реалістичний, естетичний та цілісний, адже розкриває не тільки що таке цунамі, а й те, які наслідки для людей воно має. Прошу зберегти цей макет! З дозволу Міри, я пропоную представити його на шкільній виставці проектів.

Презентація: Міра дотрималась усіх правил презентації. Привіталася з аудиторією, представила свою тему, подала матеріал чутко, зрозуміло, водночас повністю розкривши тему, та попрощалася з аудиторією. Попри присутнє хвилювання, Міра впевнено тримається перед камерою. Хочу наголосити, що хвилюватися і боятися виступати – це нормально. Фактично кожна доросла людина дуже переживає виходячи на сцену або розповідаючи щось перед камерою. Це нормально. Інша справа, як ми з цим справляємося. Відео Міри показує, що вона може чудово виступати, попри переживання. Також хочу підкреслити те, що у Міри чудово виходить інтонувати інформацію, робити емоційні акценти, змушувати глядача емоційно включатися у те, що вона розповідає. Це гарне вміння, що допоможе стати переконливим оратором у майбутньому!

Хочу подякувати Мірі та Вам за виконану роботу! Сподіваюся, що ви отримали задоволення в процесі. Адже саме процес – це головне! Враховуючи високу якість виконаної роботи, Міра отримує кепс Self-development! Бажаю вам натхнення для подальших звершень!

**Приклади оцінювання навчальної діяльності учнів, яке було використано
у березні 2020 року(продовження)**

Вітаю!

Отримала відео **Феді**.

Оцінка: 100 XP

Коментар:Чудовий результат! Робота виконана на найвищому рівні!

Проект: презентація, яку зробив та представляв Федір виконана на рівні старшої школи. Матеріал представлено дуже ґрунтовно, тема розкрита цілісно. Оскільки я не мала можливості бачити процес створення проекту, я не знаю, наскільки складно чи легко це давалося Феді. Тому мій коментар, будь ласка, беріть до уваги, тільки якщо він актуальний. Отже, я хочу нагадати, що проект направлений на закріплення знань та реалізацію творчого потенціалу. Тобто, метою є пошук учнем того, що його цікавить та захоплює. Я не вимагаю дуже глибокого проникнення в тему. Однак, якщо саме це і є цікавим для Феді, то це чудово! Знову ж таки, презентація виконана на рівні старшої школи, і це вражає. Я дуже рада бачити такий інтерес та бажання!

Презентація: Федя дотримався всіх правил презентації. Виступав впевнено, матеріал подавав зрозуміло. Іноді були неточності або загальні судження, яких варто уникати (наприклад, «загинуло все людство»), адже вони не є точними та можуть заплутати аудиторію. В цілому якість виступу дуже висока, видно, що Федя працював над матеріалом та знайомий з ним. Для невідготовленої аудиторії виступ був би зрозумілим та пізнавальним. Це чудовий результат!

Враховуючи високу якість виконаної роботи, Федя отримує кепсProject-management! Дякую за роботу та бажаю вам натхнення для подальших звершень!

**Приклади оцінювання навчальної діяльності учнів, яке було використано
у березні 2020 року(продовження)**

Вітаю!

Отримала відео **Саші**

Оцінка: 100 XP

Коментар:

Чудова робота! Виконана на найвищому рівні!

Проект: Презентація створена зрозумілою та зручною для візуального сприйняття. Тексту на ній не надто багато, що полегшує розуміння матеріалу невідповідною аудиторією. Презентація повністю розкриває тему та є гарною опорою для виступу.

Презентація (виступ): Сашко дотримався усіх правил презентації. Під час виступу тримався впевнено, інформацію представляв чітко та зрозуміло. Хочу зазначити гарну модерацію процесу, а саме використання указки для привертання уваги у певні моменти до візуального ряду.

Виступ Сашка був дуже впевнений, видно що він працював над матеріалом та розуміє його. Хочу передати своє захоплення його особистим ростом. Я пам'ятаю, що час від часу Сашку буває важко презентувати свою роботу. Однак цей виступ є дуже й дуже якісним, навіть не зважаючи на деяке хвилювання. Хочу наголосити, що хвилюватися і боятися виступати – це нормально. Фактично кожна доросла людина дуже переживає виходячи на сцену або розповідаючи щось перед камерою. Це нормально. Інша справа, як ми з цим справляємося. І Сашко впорався чудово!

Враховуючи високу якість виконаної роботи, Сашко отримує кепсSelf-development. Дякую за старання та бажаю натхнення для подальших звершень!

**Приклади оцінювання навчальної діяльності учнів, яке було використано
у березні 2020 року(продовження)**

Вітаю!

Отримала відео Дані

Оцінка: 100 XP

Коментар:

Проект: Відео-ролик, який створив Даня – це чудовий приклад соціальної реклами! Я декілька разів його передивилася, бо він справді дуже глибокий і зворушливий! Це ролик відповідає всім вимогам до проекту: в ньому розкриті проблеми безпритульних тварин і подані можливі варіанти їх рішення.

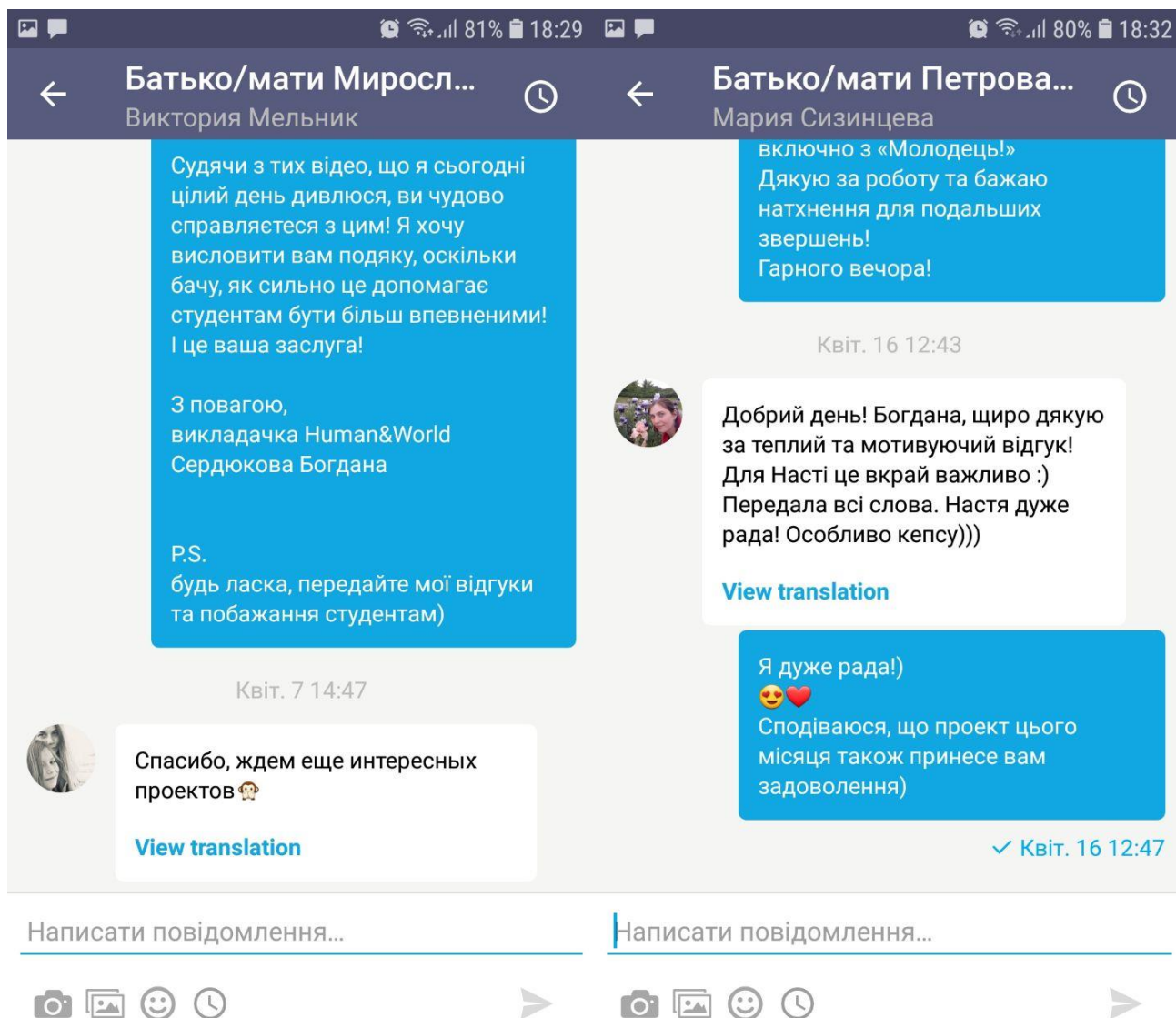
Презентація (виступ): Даня дотримався майже усіх правил презентації та створив необхідний настрій ролику. Хочу відмітити інтонування тексту. Даня подає інформацію дуже чітко, при цьому змушуючи глядача та слухача емоційно переживати сказане.

Дуже гарна робота! Сподіваюся процес приніс задоволення!

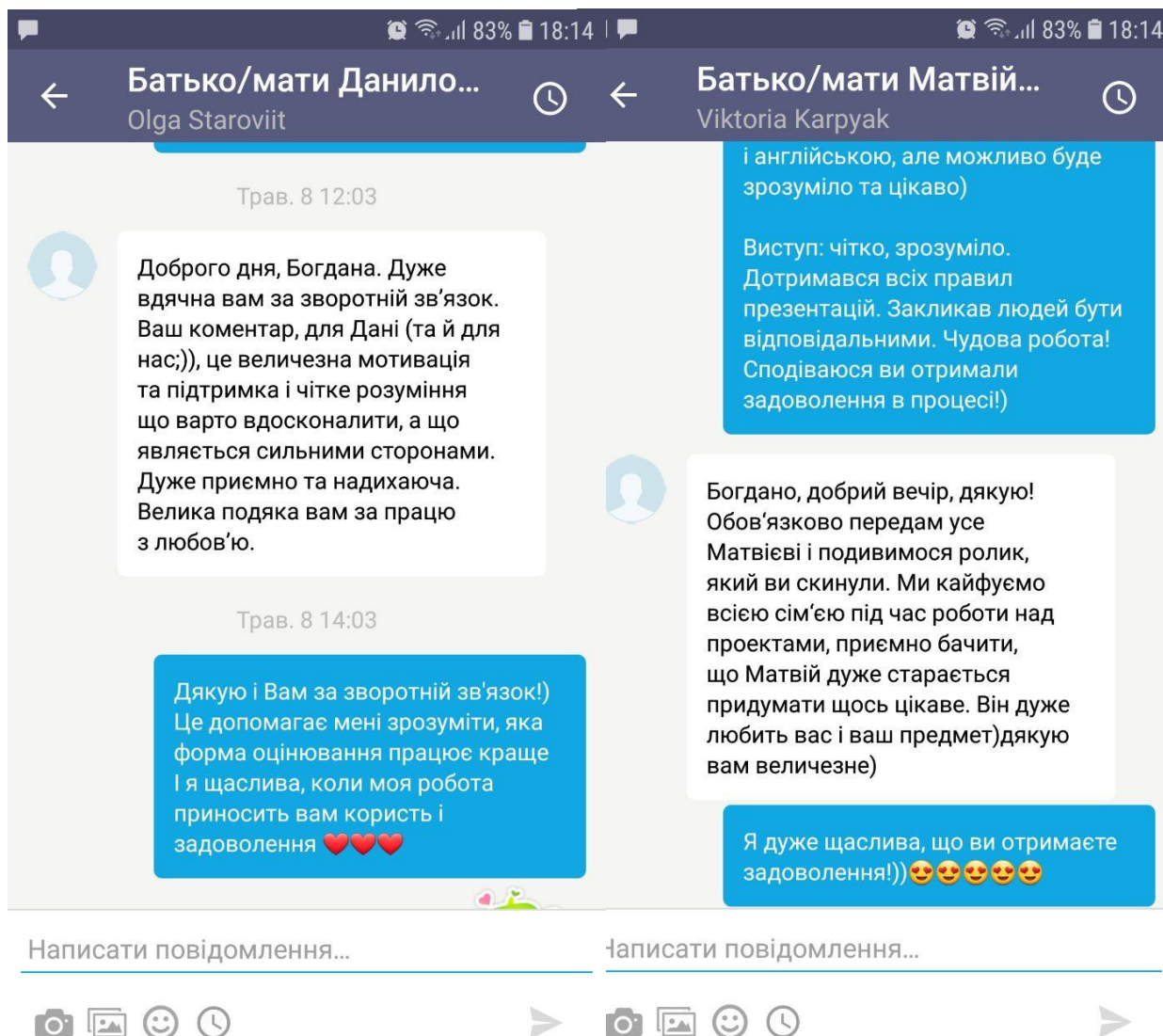
Враховуючи високу якість виконаної роботи, Даня отримує кепс Self-development.

Дякую за старання та бажаю гарного дня!

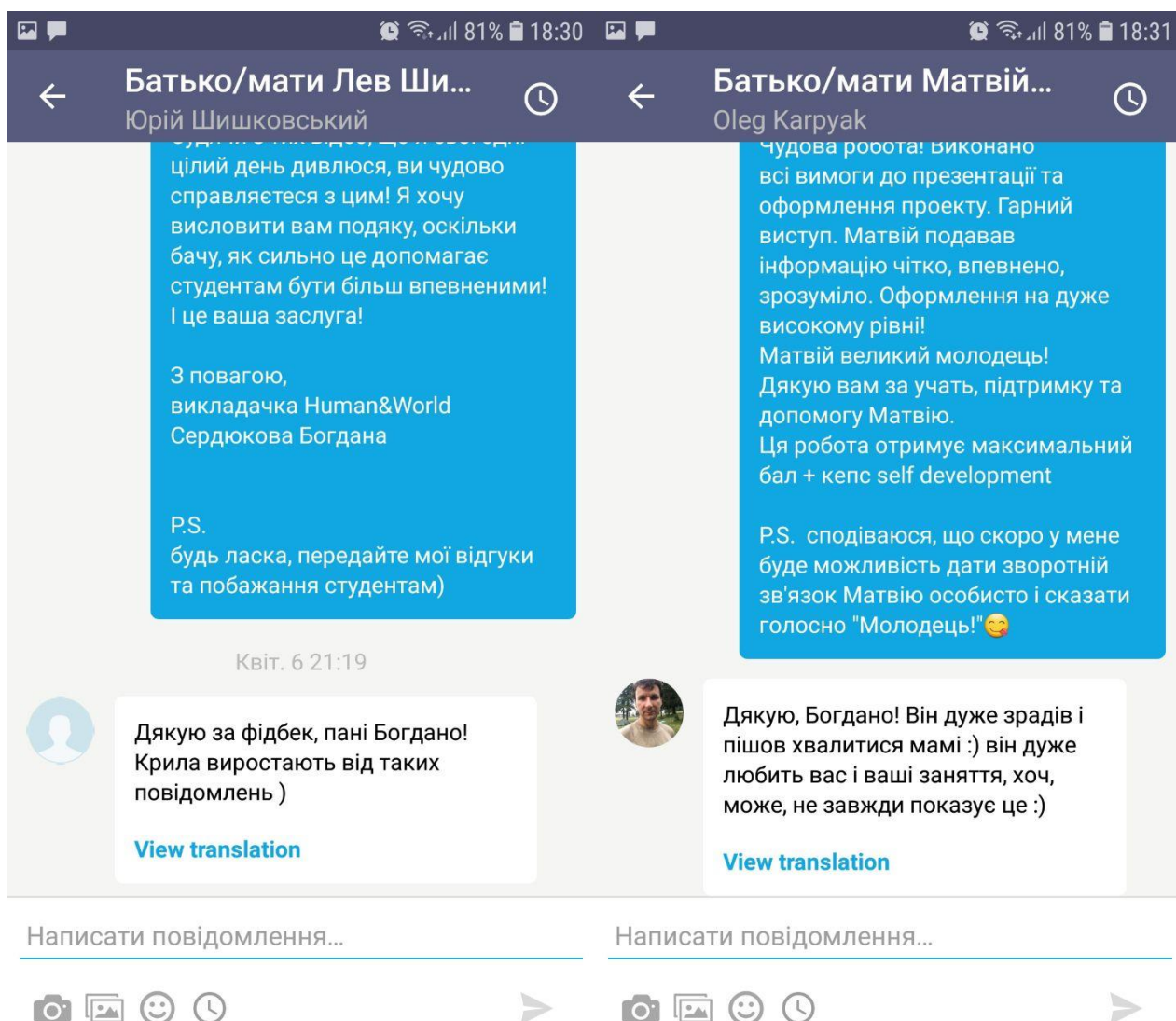
Коментарі батьків, стосовно оцінювання навчальної діяльності, яке було використано у березні 2020 року (продовження)

Коментарі батьків, стосовно оцінювання навчальної діяльності, яке було використано у березні 2020 року (продовження)

**Коментарі батьків, стосовно оцінювання навчальної діяльності, яке
було використано у березні 2020 року (продовження)**

Дописи батьків у їх соціальних мережах, стосовно оцінювання навчальної діяльності, яке було використано у березні 2020 року

